

Opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:28

Selvitysmies Eero Kurri

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:28

Selvitysmies Eero Kurri

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
Meritullinkatu 10, Helsinki
PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>
Yliopistopaino, Helsinki 2003

ISBN 952-442-674-9 (nid.)
ISBN 952-442-675-7 (PDF)
ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:28

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
9.12.2003

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Selvitysmies Eero Kurri	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
	Toimeksiantaja Opetusministeriö	
	Toimielimen asettamispv 18.6.2003	Dnro 33/043/2003

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)
Opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma
(Åtgärdsprogram för studiestödet och de studerandes studiesociala ställning)

Julkaisun osat Muistio + liitteet

Tiivistelmä

Hallitusohjelman mukaan "opiskelijoiden opintososiaalista asemaa kohennetaan, jotta täysipäiväinen ja suunnitelmallinen opiskelu on mahdollista ja opiskeluajat lyhenevät. Opetusministeriö laatii heti hallituskauden alussa toimenpideohjelman, jolla edistetään tutkinnon suorittamista tavoiteajassa. Samassa yhteydessä kehitetään opintotukijärjestelmää kannustavammaksi ". Selvitysmiehen toimeksiantona on ollut valmistella opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma.

Selvitystyössä on keskitytty opintotukilain mukaisen opintotuen kehittämistarpeiden tunnistamiseen. Opiskeluprosessin etenemistä edistää oppilaitosyhteisön tukea antava hyvä opiskeluilmapiiri ja yksilöllisissä ongelmatilanteissa laadukkaat opintojen ohjauksen sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon tukipalvelut. Näihin oppilaitosten sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon vastuulla oleviin opintososiaalisiin kysymyksiin kiinnitetään myös huomiota.

Selvitysmies ehdottaa ammattikoulu- ja lukioikäisten nuorten opintorahan saantiin vaikuttavien opiskelijan vanhempien verotettavien tulojen tulo rajojen korottamista 15 prosentilla. Pidemmän aikavälin ratkaisuna ehdotetaan toisen asteen 17-vuotiaiden ikäluokan ja alle 20-vuotiaiden vanhempiensa luona asuvien opintorahan nostamista lapsilisän tasolle opintolainoitusta samalla vähentäen. Toisen asteen opintorahan korottamisen lisäkustannukset ovat noin 40 miljoonaa euroa. Opintorahan kehittämistä ehdotetaan tarkasteltavaksi perhekustannusten tasauspolitiikan osana siinä vaiheessa, kun lapsilisäjärjestelmän kehittämisestä seuraavan kerran päätetään. Vanhempien vähävaraisuuden arvioinnissa noudatettavaa tulo rajaa ehdotetaan kuitenkin korotettavaksi jo 1.1.2005 lukien. Tästä aiheutuva lisämeno vuositasolla on 10 miljoonaa euroa.

Vuokralla asuvien asumislisän enimmäismäärän perusteena olevaa vuokran ylärajaa ehdotetaan korotettavaksi vuokratason nousun vuoksi nykyisestä 214 eurosta 252 euroon. Tämä aiheuttaisi kustannuksia vuositasolla 22 miljoonaa euroa.

Opintotuen riittävyyden parantamiseksi esitetään lisäksi opintolainan enimmäismäärän nostamista korkeakouluasteella nykyisestä 220 eurosta 280 euroon kuukaudessa. Tutkinnon suorittamiseen korkeakouluasteella kannustavana uutena tukimuotona ehdotetaan otettavaksi käyttöön opintolainasubventio. Sen mukaan opintolainaa opintojensa rahoittamiseen käyttänyt opiskelija saisi tutkinnon tietyn aikarajan puitteissa suoritettuaan vähentää 30 prosenttia opintolainansa 2500 euroa ylittävästä osasta verotuksessa. Lainan lyhennyksiä saisi vähentää suoraan verosta kymmenen vuoden aikana tutkinnon suorittamisvuoden jälkeen. Verotulot vähenisivät noin 25 miljoonaa euroa vuodessa.

Opintotuessa nyt käytössä olevien enimmäistukikuukausien 55/60/65 määrää voidaan lyhentää viidellä kuukaudella opiskeluajojen lyhentyessä yliopistojen tutkintorakennemuutosten yhteydessä. Tästä aiheutuvat säästöt yhdessä työelämään siirtymisen nopeutumisen tuomien verotulojen kasvun kanssa vastaavat opintolainasubvention toteuttamisesta ja asumislisän vuokraton nostamisesta aiheutuvia noin 50 miljoonan euron lisäkustannuksia korkeakouluopiskelijoiden osalta.

Avainsanat

opintotuki, opintolaina, opintososiaaliset edut, kannustavuus

Muut tiedot

Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:28	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-674-9 (nid.) 952-442-675-7 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 40	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino	Kustantaja Opetusministeriö		

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
9.12.2003

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Utredningsman Eero Kurri	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
	Datum för tillsättande av organet 18.6.2003	Dnr 33/043/2002

Publikation (även den finska titeln)
Åtgärdsprogram för studiestödet och de studerandes studiesociala ställning
(Opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma)

Publikationens delar promemoria samt bilagor

Sammandrag

Enligt regeringsprogrammet "förbättras studerandenas studiesociala situation så att planmässiga heltidsstudier är möjliga och studietiderna förkortas. Undervisningsministeriet utarbetar genast i början av regeringsperioden ett åtgärdsprogram genom vilket avläggande av examina inom utsatt tid främjas. I detta sammanhang utvecklas studiestödssystemet så att det blir mera sporrande". Utredningsmannen hade i uppdrag att bereda ett åtgärdsprogram som gäller studiestödet och de studerandes studiesociala ställning.

Utredningsarbetet har tagit fasta på att identifiera utvecklingsbehoven i fråga om det studiestöd som anges i lagen om studiestöd. Studieprocessen främjas av en god och sporrande studieatmosfär i läroanstalten och högklassiga stödtjänster inom studiehandledningen och skol- och studenthälsovården i individuella problemsituationer. Dessa studiesociala frågor, som läroanstalterna samt skol- och studenthälsovården bär ansvaret för, uppmärksammas också.

Utredningsmannen föreslår att den inkomstgräns för föräldrarnas beskattningsbara inkomster som inverkar på studiepenningen för ungdomar i yrkesskole- och gymnasieåldern höjs med 15 procent. Som en lösning på längre sikt föreslås att studiepenningen för studerande på andra stadiet, när det gäller alla 17-åringar och de studerande under 20 år som bor hos föräldrarna, höjs till samma nivå som barnbidraget samtidigt som studielånefinansieringen minskas. Merkostnaderna för att höja studiepenningen på andra stadiet utgör ca 40 milj. euro. Det föreslås att utvecklingen av studiepenningen tas till granskning som ett led i politiken för utjämning av familjekostnaderna i det skede då beslut om utveckling av barnbidragssystemet fattas nästa gång. Den inkomstgräns som följs vid bedömning av medellöshet hos föräldrarna föreslås dock bli höjd redan från 1.1.2005. Detta förorsakar merkostnader om 10 miljoner euro per år.

På grund av stegringen i hyresnivån föreslås att den övre gränsen för den hyra som ligger till grund för bostadstilläggets maximibelopp höjs från nuvarande 214 euro till 252 euro. På årsnivå medför det kostnader om 22 miljoner euro.

För att studiestödet bättre skall räcka till föreslås dessutom att maximibeloppet för studielån höjs från nuvarande 220 euro till 280 euro per månad i högskolorna. En ny stödform som skall sporra till avläggande av examen, en studielånesubvention, föreslås bli införd på högskolenivå. Enligt den skall en studerande som finansierat studierna med studielån inom en viss tid efter det att han eller hon avlagt examen kunna dra av 30 procent i beskattningen på den del av studielånet som överstiger 2 500 euro. Amorteringarna på lånet skall kunna göras som direkta skatteavdrag under tio års tid efter det år då examen avlades. Skatteintäkterna skulle minska med ca 25 miljoner euro per år.

Det maximiantal stödmånader 55/60/65 som nu används inom studiestödet kan förkortas med fem månader i och med att studietiderna förkortas i samband med den nya examensstrukturen i universiteten. De inbesparingar som föranleds av detta och de ökade skatteintäkterna som uppkommer genom en snabbare övergång till arbetslivet motsvarar tillsammans de extra kostnader om ca 50 miljoner euro som följer av att studielånesubventionen införs och hyresgränsen för bostadstillägget höjs i fråga om högskolestuderande.

Nyckelord

studiestöd, studielån, studiesociala förmåner, sporrande effekt

Övriga uppgifter

Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2003:28	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-674-9 (htf) 952-442-675-7 (PDF)	
Sidoantal 40	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket	Förlag Undervisningsministeriet		

Opetusministeriölle

Opetusministeriö on päätöksellään 18.6.2003 asettanut minut selvitysmieheksi laatimaan opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskevan toimenpideohjelman 30.11.2003 mennessä.

Olen osallistunut toimeksiannon mukaisesti samaan aikaan asetetun korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelman laatimista valmistelleen virkamiestyöryhmän työhön.

Työn tueksi opetusministeriö asetti 15.8.2003 ohjaus- ja seurantatyöryhmän, jonka puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui kansliapäällikkö Markku Linnan ja jäseniksi neuvotteleva virkamies Leena Koskisen opetusministeriöstä, ylitarkastaja Virpi Hiltusen opetusministeriöstä, budjettineuvos Arto Merimaan valtiovarainministeriöstä, rehtori Jorma Sipilän Tampereen yliopistosta, rehtori Riitta Käyhkön Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta, varapuheenjohtaja Tiina Hokkasen Suomen ylioppilaskuntien liitosta, liiketalouden opiskelija Jouni Parkkosen Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten liitto SAMOK ry:n edustajana, edunvalvontaprojektisihteeri Miia Veijosen Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto SAKKI ry:stä, puheenjohtaja Heikki Siljamäen Suomen Lukiolaisten Liitto ry:stä sekä opintotukikeskuksen johtaja Seppo Naumasen Kansaneläkelaitoksesta.

Ohjaus- ja seurantatyöryhmän sihteerinä on toiminut vanhempi hallitussihteeri Salla Rinne opetusministeriöstä.

Ohjaus- ja seurantatyöryhmä kokoontui neljä kertaa. Kiitän työryhmän jäseniä, opetusministeriön virkamiehiä ja muita keskustelukumppaneita työni aikana saamastani tuesta ja monipuolisesta palautteesta.

Toimeksiannon tausta on hallitusohjelmassa, jonka mukaan "opiskelijoiden opintososiaalista asemaa kohennetaan, jotta täysipäiväinen ja suunnitelmallinen opiskelu on mahdollista ja opiskeluajat lyhenevät. Opetusministeriö laatii heti hallituskauden alussa toimenpideohjelman, jolla edistetään tutkinnon suorittamista tavoiteajassa. Samassa yhteydessä kehitetään opintotukijärjestelmää kannustavammaksi".

Saatuani toimeksiannon mukaisen selvityksen valmiiksi luovutan muistioni kunnioittavasti opetusministeriölle hallitusohjelman mukaisen toimenpideohjelman valmistelussa hyödynnettäväksi.

Helsingissä 30 päivänä marraskuuta 2003

Eero Kurri

Sisältö

Toimeksiannon sisältö	7
1 Opintotuen perustehtävät koulutuspolitiikassa	8
1.1 Koulutuspolitiikan keskeiset tavoitteet	8
1.2 Opintotuen perustehtävät	9
2 Opintotukistrategian lähtökohdat	10
2.1 Viime vuosien opintotukikeskustelun arviointia	10
2.2 Opintotuen yhteiskunnallistumiskehitys: omavastuu - yhteisvastuu	11
2.3 Opintotukistrategian koulutuspoliittiset lähtökohdat	12
2.4 Ansiotyössäkäynti ja sen vaikutus opiskeluprosessin sujuvuuteen	14
2.5 Opiskeluprosessin sujuvuuden inhimilliset riskitekijät ja niihin vaikuttaminen	15
2.6 Opintotukistrategian sosiaalipoliittiset lähtökohdat	17
2.7 Opinnoissa edistyminen opintotuen saannin edellytyksenä	20
3 Opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma	24
3.1 Toisen asteen opintotuen taso ja vanhempien taloudellisen aseman huomioon ottaminen	24
3.2 Opintolainan käytön edistäminen - opintolainasubvention käyttöönotto	25
3.3 Asumiskustannusten tasaaminen	29
3.4 Ruokailu- ja koulumatkatuet	30
3.5 Opintojen ohjaus, opiskelijahuolto, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto	30
4 Eräitä opintotuen hallinnoinnin kysymyksiä	32
5 Opintotuen riittävyyden parantamisen ja opintojen sujuvuuden edistämisen toimenpideohjelman yhteenveto ja kustannukset	33
Liite 1. Valtion talousarvioesitys vuodelle 2004	36
Liite 2. Ylempien korkeakoulututkintojen keskimääräiset suorittamisajat	40

Toimeksiannon sisältö

Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman mukaan "opiskelijoiden opintososiaalista asemaa kohennetaan, jotta täysipäiväinen ja suunnitelmallinen opiskelu on mahdollista ja opiskeluaajat lyhenevät. Opetusministeriö laatii heti hallituskauden alussa toimenpideohjelman, jolla edistetään tutkinnon suorittamista tavoiteajassa. Samassa yhteydessä kehitetään opintotukijärjestelmää kannustavammaksi".

Selvitysmiehen toimeksiannot on valmistella opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma.

Korkeakoulututkintojen tavoiteajassa suorittamista koskevan toimenpideohjelman valmistelemiseksi opetusministeriö on asettanut työryhmän. Selvitysmies on osallistunut tämän työryhmän työhön.

Opintotukilain (65/1994) mukaista opintotukea myönnetään oppivelvollisuuden jälkeisiin päätoimisiin opintoihin toisella ja kolmannella koulutusasteella. Opintotuen piiriin kuuluvissa oppilaitoksissa opiskelevia on yli 500 000. Heistä on ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukioissa noin puolet toisen puolen opiskellessa ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa.

Selvitystyön painopisteenä on opintotukilain mukaisen opintotuen arviointi ja sen kehittämistarpeiden tunnistaminen. Toiminnan laajuus ja valtion menot ilmenevät liitteenä 1 olevasta valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2004.

Opiskeluprosessin sujuvaa etenemistä edistää oppilaitosyhteisön tukea antava hyvä opiskeluilmapiiri ja yksilöllisissä ongelmatilanteissa laadukkaat opintojen ohjauksen sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon tukipalvelut. Näihin opintososiaalisiin kysymyksiin kiinnitetään myös huomiota.

Opintotuen ja opintososiaalisen tuen toimenpideohjelman taustaksi tarvitaan opintotukistrategiaa. Opintotukistrategia jäsentää opintotuen tehtävän koulutuspolitiikassa ja opintotuen kytkennät sosiaali-, terveys-, työvoima- ja tulonjakopolitiikkaan. Strategia auttaa hahmottamaan opintotuen perustehtävien toteuttamiseksi tarvittavien etuuksien ja palvelujen sisältöä ja niiden kehittämistarpeita.

1 Opintotuen perustehtävät koulutuspolitiikassa

1.1 Koulutuspolitiikan keskeiset tavoitteet

Hallitusohjelman mukaan "Suomi sivistisyhteiskuntana rakentuu osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan. Sen arvoihin kuuluvat ihmisten yhdenvertaisuus, suvaitsevaisuus, kansainvälisyys, vastuu ympäristöstä ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Koulutuksella edistetään sivistyksellisiä oikeuksia ja aktiivisen kansalaisuuden valmiuksia".

Koko ikäluokalle jatko-opintopaikka.

Hallitusohjelman mukaan " jokaiselle peruskoulun päättävälle taataan jatko-opintopaikka. Hallitus tehostaa toimia, joilla peruskoulun jälkeen opintonsa keskeyttäviä ohjataan mielekkään, räätälöidyn opetuksen piiriin. Koulutuksen nivelvaiheisiin ja keskeyttämisen vähentämiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Jatketaan toimia nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nuorten työpajat vakinaistetaan ja työkoulutoimintaa kehitetään".

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman luonnoksen vuosille 2004–2008 mukaan toisen asteen ammatillisen koulutuksessa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa nuorisoikäluokalle tarkoitetun koulutuksen kokonaismäärä mitoitetaan siten, että koko nuorisoikäluokalle varataan mahdollisuus jatko-opintoihin yleissivistävän koulutuksen jälkeen.

Toisena keskeisenä mitoituksen koulutuspoliittisena lähtökohtana on, että peruskoulupohjaisesta ammatillisesta koulutuksesta voi edetä varsinkin ammattikorkeakouluopintoihin mutta myös yliopisto-opintoihin.

Opintojen keskeyttämisten vähentäminen.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman luonnoksessa vuosille 2004–2008 asetetaan tavoitteeksi koulutusjärjestelmän toiminnan tehostaminen: ammatillisessa koulutuksessa tavoitteellinen läpäisyaste olisi alasta riippuen välillä 75–90 prosenttia, kun nykytilanne on 65–86 prosenttia. Ammattikorkeakouluissa läpäisy olisi 80–95 prosenttia, kun nykytilanne vaihtelee 55 ja 93 prosentin välillä. Yliopistoissa läpäisy olisi 75–97 prosenttia, kun nykytilanne on 55–96 prosenttia.

Yliopistojen opintoaikoja nopeutetaan.

Hallitusohjelman mukaan " Yliopistojen opintoaikoja nopeutetaan ja siirtymisaikaa toiselta asteelta korkeakoulutukseen lyhennetään opiskelijavalintajärjestelmää kehittämällä. Selvitetään mahdollisuus siirtyä yliopistojen yhteisvalintajärjestelmään ja otetaan käyttöön aloituspaikka-kiintiö samana vuonna toiselta asteelta valmistuneille opiskelijoille. Kaksiportainen tutkintorakenne otetaan asteittain käyttöön. Tutkintovaatimukset mitoitetaan työmäärää vastaaviksi siten, että opinnot on entistä tehokkaammin mahdollista suorittaa tavoiteajassa. Henkilökohdalliset opintosuunnitelmat otetaan käyttöön".

1.2. Opintotuen perustehtävät

Opintotuki ja opintososiaaliset palvelut ovat tärkeä osa yleistä koulutuksellisen tasa-arvon edistämispolitiikkaa. Opintotuen keinoin voidaan myös tehokkaasti edistää koulutukseen hakeutumista.

Opintotukipolitiikan kolme perustehtävää ovat:

1. tukea opiskeluprosessin sujuvuutta sekä hyvät työelämävalmiudet antavan tutkinnon suorittamista määräajassa
2. turvata oman talouden jo muodostaneiden opiskelijoiden opiskeluaikainen perustoimeentulo kokopäivätoimisen opiskelun aiheuttaman ansioiden vähennyksen aikana
3. tasata nuorimpien, usein vielä vanhempien talouteen kuuluvien opiskelijoiden kohdalla perhekustannuksia lapsilisän tapaan ja, jos kodin tuki puuttuu kokonaan, turvata myös perustoimeentuloa

Opintotuen sisältöön - erityisesti opintolainaan opintotuen osana - vaikuttaa se, että opiskelussa yksilön kannalta on kysymys investoinnista inhimilliseen pääomaan. Investoinnin hyödyt heijastuvat opintojen päättymisen jälkeiseen aikaan osin lyhyellä mutta varsinkin pitkällä aikavälillä sekä pienentyneenä työttömyysriskinä että monissa ammateissa parempana ansiotasona verrattuna vähemmän koulutusta saaneisiin¹.

¹ Palkansaajien tutkimuslaitoksen selvityksessä (Koulutus kannattaa - laski sitä miten päin vain. Talous & Yhteiskunta 4/2003) ovat nuorempi tutkija Ulla Hämäläinen ja tutkimuskoordinaattori Roope Uusitalo laskeneet, että yliopistokoulutuksen tuottoaste elinaikaisten nettoansioiden perusteella ammatilliseen koulutukseen verrattuna on 14 %. Arviossa on mukana opintotuen, työttömyysturvan, palkkaerojen ja verotuksen vaikutus. Ero tavallisesti esitettyihin tuottolaskelmiin johtuu opiskeluaikaisten tulojen ja opintotuen sekä työttömyysriskin huomioon ottamisesta. Koulutuksen tuottoastetta voidaan verrata muiden investointien tuottoon tai vaikkapa opintolainan korkoon. Koulutuksen 14 prosentin tuottoaste kertoo tutkijoiden mukaan sen, että koulutus kannattaa edelleen erinomaisesti. Koulutustason noususta huolimatta ei ainakaan vuoteen 2000 mennessä koulutetusta työvoimasta ole ollut siinä määrin ylijarjontaa, että koulutuksen tuoton laskusta olisi erityistä syytä huolestua.

2 Opintotukistrategian lähtökohdat

2.1 Viime vuosien opintotukikeskustelun arviointia

Opintotukikeskustelun pysyvä teema on ollut opintotuen riittämättömyys ja sen vaikutukset opiskeluaajan ansiotyössäkäynnin yleisyyteen, opintojen pitkittymiseen tai keskeytymiseen sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumattomuuteen. Viime vuosien aikana on keskusteluun tullut lisäksi mukaan aiempaa voimakkaammin tarve liittää opiskeluaikojen lyhentämiseksi uusia kannustavia piirteitä opintotuen jakamiseen.

Opintotukipolitiikka on painottunut selvitysten, tutkimusten ja arviointien tekemiseen ja niihin pohjautuvien toimenpide-ehdotusten laatimiseen. Tässä keskustelussa opintotukipolitiikan peruslähtökohtien arviointi ja erittely on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tästä syystä moninaisten toimenpide-ehdotusten taustalla oleva kysymys - miksi opintotukea pitäisi kehittää, keiden rahoilla ja miten - on jäänyt vastaamatta.

Opintotuen ja laajemminkin opintososiaalisen tuen perustehtävä ja sen toteuttamiseksi tarvittava opintotukistrategia on päivitettävä koulutusyhteiskunnan toimivuutta tukevaksi. Aktiivisen opintotukipolitiikan edellytyksenä on opintotukistrategiasta sopiminen.

Opintotuen lisäystä perustelevat väittämät ansiotyön opintoja hidastavasta vaikutuksesta ja riittämättömän opintotuen kielteiset vaikutukset koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen eivät ole riittäviä - eivätkä kaikilta osin tämänhetkistä tilannetta vastaavia - perusteita julkisten opintotukimenojen kasvattamiseen. Esimerkiksi opiskelun aikainen työssäkäynti voi tukea tutkimusten mukaan myös opiskelua ja parantaa työelämävalmiuksia. Työssäkäynnin laajuus opiskelukuukausien aikana on myös suoraan riippuvainen siitä, miten hyvin tutkintojärjestelmä sallii opiskelun ja työn vuorottelun tai vaihtoehtoisuuden. Yliopistoasteella useimmat koulutusohjelmat antavat opiskelijalle tällä hetkellä mahdollisuuden päättää varsin vapaasti siitä, miten pitkäksi tutkinnon suorittamisaika muodostuu.

Opiskeluaikojen nopeuttamisen ensisijainen keino yliopistoasteella on tutkintojärjestelmän kehittäminen. Valmisteilla oleva ja syksystä 2005 alkaen toteutuvan yliopistojen tutkintorakenneuudistuksen keskeinen lähtökohta on tutkinnon suorittamisaikojen lyhentäminen.

Vanhempien sosioekonomisen aseman vaikutus lapsen opiskelu-uran valintaan on puolestaan yleismaailmallinen ilmiö. Alempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden lasten siirtymistä yliopisto-opiskelijaksi tämän ryhmän suhteellista osuutta vastaavassa laajuudessa ei opintotuen keinoin voida edistää kuin rajoitetusti. Sosiaalisen taustan tasoittumista tapahtuu joka

tapauksessa entistä suuremman osan ikäluokasta siirtyessä lukio-opintoihin ja sieltä edelleen korkeakouluihin.

Koulutuksellisen tasa-arvon edistämisen kriittinen kohta ei ole enää se, onko vähävaraisten kotien lapsilla mahdollisuus lukion kautta korkeakouluopintoihin vaan se, miten saada kaikki peruskoulun päättäneet nuoret ylipäättään kiinnostumaan opintojen jatkamisesta. Osa ikäluokasta uhkaava syrjäytymiskehitys käynnistyy jo peruskoulussa. Eräiden arvioiden mukaan jopa joka kolmas peruskoululainen tarvitsisi lisätukea selviytyäkseen tyydyttävästi peruskoulusta. Näiden nuorten kohdalla opintotuki voi olla myös jatko-opintoihin kannustava tekijä, jos se on tasoltaan riittävä verrattuna heillä vaihtoehtoina oleviin toimeentulojärjestelmiin: kunnalliseen toimeentulotukeen, työmarkkinatukeen ja työttömyyskorvauksiin. Mutta yhtä tärkeää on se, millä tavoin opintojen ohjaus, erityisopetus ja opiskelijahuolto psykososiaalisine tukipalveluineen toimii sekä oppilaan, hänen vanhempiansa että opettajien tukena.

2.2 Opintotuen yhteiskunnallistumiskehitys: omavastuu - yhteisvastuu

Opintotuki yhteiskunnallisena ilmiönä on muotoutunut vuosikymmenien kuluessa sosiaaliturvan yhteiskunnallistumiskehityksen myötä. Opintotukipolitiikan tehtävänä on sopia siitä, missä kulkee kansalaisen oman vastuun ja yhteiskunnan vastuun raja. Taloudellinen vastuu lasten koulutuksesta on perinteisesti ollut vanhempien velvollisuutena. Ensimmäiset laajamittaisemmat lakisääteiset opintotuen muodot syntyivät 1940-luvun puolivälissä: sotien jälkeen virinnyt talouselämä tarvitsi runsaasti ammattitaitoista työvoimaa ja opintotuki nähtiin keinona saada vähävaraisten kotien nuoret opintielle oppivelvollisuuskoulun jälkeen. Samoihin aikoihin alkoivat kehittyä lahjakkaiden, ahkerien ja vähävaraisten nuorten opintotuet yliopistoasteella. Perustelut korostivat voimakkaasti koulutuksellisen tasa-arvon edistämistä.

Koulutusjärjestelmän voimakas laajentuminen 1950-luvulta alkaen yhdessä pohjoismaisen hyvinvointivaltion tunnusmerkkinä olevan universaalisesti toimivan sosiaaliturvan kanssa vaikuttivat siihen, että opintotukijärjestelmästä kehittyi 1970-luvun alkuun mennessä yleinen opiskelijoiden perusturva. Suomen opintotuki uudistuksen perustana oli Ruotsissa 1960-luvun puolivälissä toteutettu yleinen opintotuki. Suomen opintotuki laajeni muita pohjoismaita myöhemmin yleiseksi järjestelmäksi johtuen siitä, että siirtyminen maatalousvaltaisesta elinkeinorakenteesta teollisuusvaltaiseen lähti Suomessa muita pohjoismaita myöhemmin käyntiin.

Tämän vuosikymmenen haasteisiin vastaavan opintotukipolitiikan sisältöön vaikuttavat edelleen opintotuen yhteiskunnallistumiskehityksen peruskysymykset:

1. mikä on oikeudenmukainen opiskelijan ja hänen vanhempiansa oman vastuun ja yhteiskunnan vastuun raja ja missä laajuudessa opintotukea myönnettäessä voidaan ottaa huomioon opiskelijan vanhempien taloudellinen asema,
2. mikä on opintolainan osuus kokonaistuesta ja
3. millaista opinnoissa edistymistä edellytetään opintotuen saannin ehtona.

Tämän vuosikymmenen yhteiskuntapolitiikan - tehokkuuden ja inhimillisyyden vaatimukset yhteen sovittavana - uutena haasteena on edellytysten varmistaminen hyvinvointivaltion rakenteiden säilyttämiselle muun muassa maailmantalouden käynnissä olevan uusjaon ja Euroopan unionin laajenemisen mukanaantuomien työn verotuksen keventämispaineiden myötä.

Hyvinvointipalveluiden ja tulonsiirtojen rahoituspohjan varmistamisen keino on vahvistaa talouskasvua ja työllisyyttä. Kilpailuetua on haettava luovuudella, uusilla ideoilla ja tehokkuudella.

Hallitusohjelman mukaan "Suomi sivistisyhteiskuntana rakentuu osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan". Tulevina vuosikymmeninä investoinnit inhimilliseen pääomaan ovat koko kansantalouden kannalta nousemassa merkittävydessään samanlaisiksi kuin menneiden vuosikymmenien investoinnit teollisuusyhteiskunnan tuotantolaitoksiin. Tästä syystä mahdollisimman suureen osaan ikäluokasta ulottuva "osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan" rakentuva koulutusjärjestelmä on tärkeä menestystekijämme. Opintososiaalisella tuella ja opintotuella on sen toimivuuden kannalta keskeinen merkitys.

Periaatteessa opintotuessa voitaisiin palata juurille rajaamalla tuen saanti vain lahjakkaisiin, ahkeriin ja vähävaraisiin opiskelijoihin. Koko ikäluokan kouluttamiseen perustuva universaalinen koulutusjärjestelmä voi kuitenkin toimia tehokkaasti vain universaalisesti järjestetyn opintotuen avulla.

Juurille voitaisiin palata periaatteessa myös niin, että opintotuki koostuisi joko kokonaan tai pääosin yksityisin vakuuksin otetuista opintolainoista. Myös tällainen strategia aiheuttaisi tehottomuutta - opintojen keskeyttämistä ja pitkittymistä - koulutuspaikkojen käytössä.

Opintotukipolitiikan yhtenä lähtökohtana on yksilön elinaikaisten tulojen oikeudenmukainen ja tasasuhtainen säätely: perustoimeentulon turvaaminen kokopäivätoimisen opiskelun ajaksi. Periaate on sama kuin eläkeajan toimeentuloa järjestämistä koskien työeläkejärjestelmässä, missä osa ansiotuloista kerätään työeläkemaksujen muodossa maksettavaksi "myöhennettynä palkkana". Opintotuki on elinaikaisten tulojen jaossa eräänlaista "etukäteispalkkaa". Tätä kautta opintotukipolitiikka kytkeytyy yleiseen tulonjakopolitiikkaan

Opintotuki ja opiskelijalle maksuton opiskelu on yhteiskunnan investointia omaan tulevaisuuteensa, ei pelkästään yksilön investointia itseensä. Koulutuksen yksityistaloudelliset hyödyt ja koulutusjärjestelmän ylläpidosta yhteiskunnalle aiheutuva verorasitus jakautuvat sitä tasaisemmin mitä suurempi osa väestöstä on koulutettu. Lisäksi on otettava huomioon koulutuksen vaikutukset talouden toimeliaisuuden yleisenä edistäjänä ja uusien työpaikkojen synnyttäjänä.

Nämä seikat puoltavat jatkossakin sellaisen opintotukistrategian toimeenpanoa, missä yksilön vastuulla olevan opintolainan rinnalla on verovaroin rahoitettu opintoraha ja opiskelijoiden asumismenoja tasaajana asumislisä. Opiskelijoiden toimeentulokysymystä ei voida myöskään käsitellä kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta täysin erillään muista toimeentuloturvajärjestelmistä.

2.3 Opintotukistrategian koulutuspoliittiset lähtökohdat

Opintotukistrategian tulee pitää sisällään keinot siihen, millainen opintotukipolitiikka parhaiten tukee edellä mainittujen opintotuen kolmen perustehtävän toteuttamista pitkällä aikavälillä.

Ylioppilastutkintoon, ammatilliseen tutkintoon tai korkeakoulututkintoon johtava opiskeluprosessi on nähtävä projektina, millä on aikataulu, alku ja loppu. Projektin sujuvuus varmistetaan, jos oppilaitokset tutkintorakenteineen, valintamenettelyineen ja henkilökuntiineen, opintotukiviranomaiset, muut tukipalveluja tuottavat tahot sekä yksittäinen opiskelija saadaan mukaan projektin sujuvuuden edistämisstrategian aktiivisiksi toimijoiksi.

Opintotukijärjestelmä tukee tätä investointia sekä investointiavustuksen (opintoraha ja

asumislisä) että lainan (opintolainan) muodossa. Opintolaina osana investoinnin rahoitusta on perusteltua investoinnin yksilöllisten hyötyjen perusteella. Opintolaina kuuluu lähes poikkeuksetta eri maiden opintotukijärjestelmiin.

Opiskelumenojen luonne investointina tarkoittaa periaatteessa sitä, että opintoraha on investointipäätöksen läpiviennin tueksi annettua investointiavustusta ja opintolaina on investointilainaa. Investoinnin tuottoon yksilön kannalta vaikuttaa paitsi hänen valitsemaansa koulutusala myös se, miten hyvin hän suoriutuu opiskelustaan suhteessa tavoiteaikaan. Opintojen pitkittyminen lisää opiskelun aiheuttaman ansiomenetyksen määrää ja vähentää siten investoinnin taloudellista hyötyä. Myös yhteiskunnan koulutuskustannuksissa päätoimisen opiskelun ajalta menetetyt ansiot ovat yksi suurimpia yksittäisiä menoeriä.

Tämän periaatteen mukaista on sekä yksilön että yhteiskunnan etu toimia niin, että opiskeluprosessi etenee sujuvasti. Täystyöllisyyden oloissa periaate on helposti myös opiskelijan hyväksyttävissä. Työmarkkinoiden epävarmuustekijät aiheuttavat kuitenkin kitkaa prosessin sujuvuuteen, kun tutkinnon suorittamisaikaa eräissä tapauksissa pitkittäviä työelämävalmiuksia haetaan jo opiskeluaikana.

Koulutusjärjestelmän tehokkuutta osaoptimoiden tärkeintä on tutkintojen suorittaminen ohjeajassa. Tutkinnon suorittaneen työllistymisvalmiuksien varmistamista osaoptimoiden tärkeintä on hyvät työelämävalmiudet jo opiskeluaikana antavan tutkinnon suorittaminen. Kokonaistaloudellisesti optimaalista opiskeluprosessin kokonaisuudesta tavoiteltaessa on otettava huomioon molemmat näkökohdat.

Onnistuneen opiskeluprojektin välitön hyötyjä on opiskelija itse - sekä taloudellisesti että henkisesti. Onnistunut investointi inhimilliseen pääomaan varmistaa myös sen yhteiskunnalliset tuotot.

Opintolaina sisältää jo lähtökohtaisesti kannustimen valmistua nopeasti, jotta lainan hoitomenot eivät tarpeettomasti kasvaisi. Vaikka opintolaina nykymuodossaan sisältää - sinänsä kyllä erittäin merkittävän ominaisuuden - valtion omavelkaisen takauksen ja tietyin ehdoin korkoavustukset pienituloisuuden perusteella, ei sitä ole riittävästi mielletty opintotukeen kuuluvaksi ja sen käyttöä myös vieroksutaan silloinkin, kun opintolainan ottaminen edistäisi opiskeluprosessin sujuvuutta.

Opintotukeen on tarpeen lisätä opintotuen saannin edellytyksenä nyt olevan opinnoissa edistymisen seurannan lisäksi tutkinnon suorittamiseen kannustava subventio. Käytännössä tutkintotavoitteisuutta tukeva piirre voidaan lisätä vain opintolainaan, koska opintorahaa maksetaan opintojen aikana. Subventio on luonteeltaan "jälkikäteen maksettava opintoraha".

Koko ikäluokan saaminen rakentamaan osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan rakentavaa Suomea, opintojen keskeyttämisten vähentäminen ja tutkintojen määräajassa suorittaminen ovat koulutuspolitiikan ja opintotukipolitiikan haasteellisia strategisia tavoitteita.

Kirjassaan *Organisaation strategian toteuttaminen* (Espoo 2003) tekijät Saku Mantere, Virpi Hämäläinen, Petri Aaltonen, Heini Ikävalko ja Veikko Teikari kuvaavat osuvasti strategiaproessin onnistumisessa tärkeää strategian toimeenpanon yleistä ongelmaa: "Strategian laatijoiden ja toteuttajien väliin avautuu kuilu. Kuilun toisella puolella huhuilevat strategian laatijat. He yrittävät saada vastapuolen rakentamaan toiminnallaan sillan kuilun yli. Kuilun toisella puolella toteuttajat tarvitsisivat sillanrakennusohjeen. Joskus tarvitaan myös syitä, miksi silta yleensä kannattaisi rakentaa. Joka tapauksessa siltaa ei rakenneta, elleivät organisaation jäsenet kuilun molemmilla puolilla ymmärrä toisiaan - tulkitse strategiaa yhtenevällä tavalla ja omaksu tulkitsemaansa. Ymmärrystä ei synny ilman viestintää. Aivan varmaa on myös, ettei siltaa rakenneta ilman eri organisaation jäsenten yhteistä toimintaa".

Erityisesti yliopisto-opiskelua on leimannut vuosikymmenien ajan vahva ansiotyössäkäynnin perinne. Työssäkäynnin ja opiskelun yhteensovittaminen niin, että opiskelija kokee opin-

tojen harjoittamisen ja tutkinnon suorittamisen ensisijaiseksi tehtäväkseen on haaste paitsi opintotukistrategian myös opintoaikojen lyhentämiseen tähtäävän koulutuspolitiikan strategian suunnittelulle ja toimeenpanolle kaikilla koulutusasteilla. "Siltaa" ei rakenneta, elleivät opiskelijat, koulutuspolitiikan suunnittelijat ja toteuttajat "kuilun" molemmilla puolilla ymmärrä toisiaan - tulkitse strategiaa yhtenevällä tavalla ja omaksu tulkitsemaansa. Ymmärrystä ei myöskään synny ilman viestintää, eikä siltaa rakenneta ilman eri organisaation jäsenten yhteistä toimintaa.

2.4 Ansiotyössäkäynti ja sen vaikutus opiskeluprosessin sujuvuuteen

Ammatilliseen tutkintoon johtavassa selkeän ja aikataulutetun opetussuunnitelman sisältävässä koulutuksessa ei opintojen pitkittyminen muodosta ongelmaa. Kun opintotuki on rakenteeltaan ja sisällöltään samantyyppinen kaikilla korkeakouluasteilla, on opintojen pitkittymisilmiötä arvioitava yliopistotasolla myös muusta kuin opintotuen näkökulmasta.

Lukukausien aikaisen työssäkäynnin myönteinen puoli näyttää olevan siinä, että työkokemus jo opiskelun aikana luo hyvän perustan myös työllistymiselle opintojen päättymisen jälkeen. Suomen Valtiotieteilijöiden liiton SVAL ry:n työmarkkinatutkimuksen 2002 (SVAL-raportti 1/2003)) mukaan peräti 60 prosentilla alle 30-vuotiaista vastaajista oli työpaikka valmiina jo valmistumishetkellä. Raportin laatijoiden mukaan "näyttäisikin siltä, että opiskelijat käyvät entistä ahkerammin töissä ja valmistuvat vasta sitten, kun se työn kannalta on järkevää"².

Opintotuki on mitoitettu perustoimeentulon yleisen tason pohjalta ja ajatellen vanhempiensa kodista irtautuvaa oman talouden perustamisvaiheessa olevaa nuorta. Korkeakouluopintojen aloittamista edeltää kuitenkin varsin yleisesti työelämävaihe ja sieltä saatujen ansiotulojen pohjalta vakiintunut kulutustaso. Opintoihin työelämästä palaa myös runsaasti työelämässä jo pidempään olleita opiskelijoita. Esimerkiksi yliopisto-opintonsa aloittaneista noin 25 % on yli 25-vuotiaita.

Tämän vuoksi perustoimeentulon tason mukaiseksi mitoitettu ja opintolainan sisältävä opintotuki saatetaan kokea riittämättömäksi heti opintojen alusta lähtien. Myös opintojen loppuvaiheessa opintotuki voidaan kokea riittämättömäksi, jos opiskeluaikaan on sisällynyt paljon kokopäivätyötä.

Miten suhtautua ylipäättään työssäkäyntiin opiskeluprojektin keskellä: onko se sittenkin pääsääntöisesti hyvä eikä huono asia? Opintotukihan koskee jo opintotukilain säännöksen mukaan vain aikoja, jolloin opiskellaan kokopäivätoimisesti. On arvioitava tutkinnon suoritusaikojen pitkittymisen seurauksia sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta.

Suurten ikäluokkien kasvava eläköityminen vapauttaa runsaasti työpaikkoja julkisella sektorilla, missä yksityistä sektoria yleisemmin on vaatimuksena tutkinto. Ilmeistä on, että

² Opiskeluprosessin sujuvuuteen vaikuttavia tekijöitä on viime vuosien aikana käsitelty useissa tutkimuksissa ja selvityksissä (Sanna Vesikansa: 55 kuukautta opintotukea, OTUS 1998, Janne Sääntti: Opiskelukyvyn jäljillä, OTUS 1999, Anna Tiilikainen: Uusi opiskelija ja yliopisto, OTUS 2000, Peter Blomster: Yliopisto-opiskelijoiden toimeentulo ja opintotuki 1900-luvun Suomessa, Kela 2000, Petri Lempinen ja Anna Tiilikainen: Opiskelijatutkimus 2000, OTUS 2001, Sasu Pajala ja Petri Lempinen: Pitkä tie maisteriksi, OTUS 2001, Nina Elvo ja Sasu Pajala: Humanistien opintopolut tilastojen takana, OTUS 2002 sekä opetusministeriön työryhmien muistioissa: Opintotuki - opiskelijapalkka vai koulutusinvestointi 2000 ja Kannustava opintotuki 2002.)

työmarkkinatilanteen helpottuminen jo sinänsä nopeuttaa tutkinnon suorittamista. Toisaalta taas opiskelijatyövoiman kysyntä yksityisellä sektorilla saattaa eläkkeelle siirtymisen kasvun myötä lisääntyä, kun työvoimaa tarvitaan erilaisiin määräaikaisiin ja satunnaisiin tehtäviin, joihin ei ole kiinnostusta kokopäivätoimisen palkansaajan asemaan tottuneella aikuisväestöllä.

1990-luvun loppupuolella työnantajat kannustivat opiskelijoita töihin erityisesti tietotekniikan alalla. Myös omien yritysten perustamiseen innostettiin. Nykyisessä suhdannetaantumassa tällaista vetovoimatekijää ei ole, mikä näyttää lisänneen säännönmukaisten opintojen harjoittamista. Toisaalta taas koettu epävarmuus työnsaannista aiheuttaa merkittävää työssäkäyntiä opiskelun aikana.

Pitkittyneiden opintojen ja ansiotyössäkäynnin yhteys ei ole suoraviivainen. Tätä asiaa on tutkittu Raivolán ym. selvityksessä (Opintotuki - opiskelijapalkka vai koulutusinvestointi) vuoden 1995 tilanteen pohjalta. Johtopäätöksenä on, että "opiskelu pitkittyy usein toimeentulo-ongelmien vuoksi. Koska opintolaina nostetaan usein välttämättömästä pakosta (eli köyhyyden poistamiseksi), niin opintolainaa nostaneet opiskelijat valmistuvat jopa hieman hitaammin kuin ilman lainaa opiskelleet. Ainoastaan perheellisten opiskelijoiden ryhmässä opintolainan nostaminen liittyy nopeaan valmistumiseen. Opintolaina mahdollistaa nopeamman opiskelun sellaisissa tilanteissa, jossa lainaa käytetään oman työssäkäynnin rajoittamisessa kohtuulliselle tasolle".

Saman tilastaselvityksen perusteella tutkijat toteavat, että "nykyinen opintotuki sallii opiskelijan työskennellä vähintäänkin riittävästi". Työssäkäyntiä ei heidän mukaansa tule kuitenkaan rajoittaa sillä myös palkkatulojen puuttuminen liittyy opiskelun pitkittymiseen.

Yliopisto-opiskelijoiden - joiden opinnoissa selkeä ammattisuuntautuneisuus toteutuu vain muutamilla koulutusaloilla - opiskeluaikaisen työssäkäynnin kenties tärkein syy on vahvistaa työmarkkinakelpoisuutta jo opiskelun aikana. Yliopisto-opintojen pitkittymisilmiön hyötyjä ja haittoja on tämän vuoksi arvioitava laaja-alaisesti. Työpaikan hankkiminen jo opiskelun aikana vähentää työttömyyden riskiä opintojen päättymisen jälkeen.

Opintotuen saannin edellytyksenä olevien opiskelijan omien tulojen puitteissa tapahtuva työssäkäynti ei ole opiskeluprosessin sujuvan etenemisen esteenä. Lisäksi on otettava huomioon työssäkäynnin hyödyt työelämävalmiuksien antajana jo opiskelun aikana. Tulorajoja ei nyt ehdoteta muutettavaksi mutta jatkossa myös niihin tulee tehdä yleisen tulokehityksen mukaiset tarkistukset.

2.5 Opiskeluprosessin sujuvuuden inhimilliset riskitekijät ja niihin vaikuttaminen

Investointi inhimilliseen pääomaan opiskeluprosessissa sisältää paljon jo nimensä mukaisesti inhimillisiä riskitekijöitä: sopivan opintoalan valinnan ongelmat, opiskelumotivaation puute, aikuistumiseen ja itsenäistymisen liittyvät ongelmat, opiskelija-identiteettiin liittyvät kysymykset, oman ammatti-identiteetin sekä työuran valinnan ongelmat.

Opiskeluprojekti valmistaa työelämään siirtymistä. Erityisesti yliopisto-opintojen aikana työelämävalmiuksia on hankittava jo opiskelun aikana; sitä tärkeämpää asia on, mitä vähemmän ammattisuuntautunut on itse opiskeluprojekti. Mutta työelämään mennään kesken lukukausien myös siksi, että opiskelumotivaatio ei ole kestäväällä pohjalla. Tällaisessa opiskelijan päätöstilanteessa kesken projektin - jatkaako opiskelun parissa vai mennäkö hakemaan opinnot kokonaan unohtaen mielekkäämpää elämänmuotoa työelämästä - opiskelijalla tulee olla mahdollisuus arviointikeskusteluun. Tällainen keskustelu voi antaa uutta puhtia opiskeluun tai ainakin eväitä opiskeluprosessin ylläpitoon työelämän aikana.

Tähän tilanteeseen tarvitaan myös opiskelijan työhön ottavan työnantajan vastaantuloa ja työnantajan erilaisia kannustimia siihen, että opiskeluprojekti ei työssäkäynnin takia keskeytyisi kokonaan.

Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien (HOPS) kattava käyttöönotto on mitä kannattavinta opiskeluprojektin jatkuvuuden varmistaja. HOPS on opintotuen tavoin nähtävä strategisena keinona lisätä opiskeluprojektin sujuvuutta. Se toimii opiskelijan "kehityskeskustelun" runkona samalla tavalla kuin työyhteisössä työntekijän kanssa käytävät kehityskeskustelut. Mitä väljemmin tutkintojärjestelmä itsessään ohjaa opiskeluprojektin etenemistä, sitä tärkeämpi tehtävä on Haasteena on saada se kattavasti toimimaan opiskeluprosessin arvioinnin ja ohjauksen välineenä.

Merkittävä opiskeluprojektin sujuvuuden inhimillinen riskitekijä on se, että opiskelija ei ole osin valintamenettelyn ja peruskoulun sekä lukion ammatinvalinnanohjauksen puutteiden takia päässyt haluamalleen alalle, lopullisen opintoalan valinta on vielä avoin tai opiskelumotivaatio puuttuu kokonaan tai se ei ole kestäväällä pohjalla. Lukion juuri päättäneistä voi joidenkin arvioiden mukaan jopa kolmasosalla olla tulevan opinto- ja ammattiuranvalinta vielä täysin avoin. Liian nopea akateemisen opintoalan valinta heti lukion jälkeen lisää "väärälle" alalle hakeutumisen riskiä, mikäli valintajärjestelmä ei riittävästi mittaa opiskelijoiden kykyä suoriutua opinnoistaan ja opiskelumotivaatiota.

Oikealle alalla valikoituminen luo hyvät edellytykset opiskelumotivaation säilymiseen ja opinnoissa menestymiseen. "Väärälle" alalle valikoituminen johtaa usein siihen, että ensimmäinen opiskeluvuosi menee valmistautumisessa opintoalan vaihtoon.

Inhimilliseen pääomaan kuuluu myös koettu hyvinvointi ja terveys. Monille opiskeluaika on samalla siirtymä aikuisuuteen ja irtautumista turvallisesta kotiympäristöstä. Ikäkauteen liittyviin kehityksellisiin haasteisiin vastaaminen - aikuisen identiteetin saavuttaminen, omaa tulevaisuutta koskevien suunnitelmien hahmottaminen - ei aina suju ongelmitta. Tästä syystä opiskelijoille on opintososiaalisina palveluina oltava tarjolla opintoneuvontapalvelujen rinnalla myös hyvä koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto.

Ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden opiskelijahuolto on määritelty laeissa (L ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630, Lukiolaki 21.8.1998/629) seuraavasti:

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa.

Ammattikorkeakouluja ja yliopistoja koskevissa laeissa ei ole opiskelijahuoltoa koskevaa erityistä säännöstä.

Kaikkia koulutusasteita koskevasta koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta on säännös kansanterveyslain 14 §:ssä (Kansanterveyslaki 28.1.1972/66).

Peruskoulujen, lukioiden, ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palveluista vastaa kansanterveyslain mukaan oppilaitoksen sijaintipaikkakunta. Yliopisto-opiskelijoita koskien tätä tehtävää toteuttaa kuntien suostumuksella Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö (YTHS).

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) tehtävänä yliopistoyhteisössä on tarjota ammatillista apua opiskelijan terveysongelmien hoidossa. YTHS opiskelijoiden "työterveyshuoltona" toimii myös opiskelijan terveyden ja hyvinvoinnin hyväksi yhteisöllisesti. Menossa oleva Kehä- hyvinvointihanke (<http://www.yths.fi/keha/>) on YTHS:n, Suomen ylioppilaskuntien liiton (SYL) ja Opiskelijoiden liikuntaliiton (OLL) yhteinen hanke, jonka tarkoituksena on yhteisöllisin keinoin edistää opiskelijoiden terveyttä, hyvinvointia ja opiskeluky-

kyisyyttä. Kehrässä pyritään saamaan eri toimijat toisistaan tietoisina ja toistensa kanssa vuorovaikutuksessa edistämään opiskelijan hyvinvointia yksilön, yliopistojen ja yhteiskunnan hyödyksi. Kehrä on työtä terveyden edistämiseksi ja opiskeluedellytysten parantamiseksi.

Kehrä- hyvinvointihankkeen toiminta-ajatus ja sen toteuttamisessa tarvittavan yhteistyöverkoston ylläpito on samankaltaista toimintaa, mitä peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa toteutetaan moniammatillisissa opiskelijahuoltotyöryhmissä. Opiskelijahuoltotyöryhmän työ on sekä yhteisöllistä hyvinvoinnin edistämistä että yksilöllistä opiskelijan koulunkäynnin tukemista ongelmatilanteissa.

Sujuvan opiskeluprosessin tueksi opiskelijat tarvitsevat tukea ja turvallisuutta antavan kouluyhteisön, hyvät opintojen ohjauspalvelut sekä hyvän koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon.

Valtioneuvoston hyväksymässä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelman (TATO) mukaan kuntien tehtävänä on varmistaa kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon riittävät voimavarat. TATO:n mukaan kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon asiantuntijat toimivat siten, että lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen otetaan huomioon kouluyhteisön koko toiminnassa, myös opetussuunnitelmissa ja arvioinnissa.

TATO:n toimeenpano tukien on sosiaali- ja terveysministeriön aloitteesta valmistunut opas peruskouluja ja lukioita koskevan kouluterveydenhuollon kehittämisestä (Kouluterveydenhuolto 2002. Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille. Stakes. Oppaita 51).

Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut työryhmän selvittämään kansanterveyslain mukaisen opiskelijaterveydenhuollon kehittämistarpeita.

2.6. Opintotukistrategian sosiaalipoliittiset lähtökohdat

Peruskoulun jälkeen opintojaan harjoittavat on syytä jäsentää opintojen rahoitusmielessä kahteen ryhmään. Samalla opintotuen strategia on eriytettävä nykyistä selkeämmin näiden ryhmien omista lähtökohdista johdettuna:

1 Ammattikoulu- ja lukioikäiset nuoret

He ovat usein vielä vanhempiensa talouteen kuuluvia "perheenjäsenopiskelijoita". Tällöin opintotuki on perhekustannusten tasausta samaan tapaan kuin lapsilisä 17 ikävuoteen saakka. Tämän opiskelijaryhmän osuus on noin puolet kaikista peruskoulun jälkeen opiskelevista henkilöistä.

Tämän opiskelijaryhmän opintotuen kehittäminen on integroitava perhekustannusten tasepolitiikan osaksi. Kysymys on "omavastuu-yhteisvastuu" linjauksesta: missä laajuudessa perheille lasten kasvatuksesta ja koulutuksesta kuuluvaa taloudellista vastuuta siirretään kotitalouksilta julkisen talouden piiriin. Opintotukijärjestelmässä tätä laajuutta säädellään kahdella tapaa: opintorahan ja asumislisään määrällä sekä ottamalla huomioon opiskelijan vanhempien tulot opintotuen saantiin ja määrän vaikuttavina tekijöinä opintorahassa alle 20-vuotiailla ja asumislisässä alle 18-vuotiailla.

Yhtenä vaihtoehtona on esitetty lapsilisän yläikärajan nostamista vuodella niin, että 17-vuotiaat kuuluisivat vielä lapsilisän piiriin. Koulutukseen hakeutumista edistävänä ja kustannuksiltaan pienempänä vaihtoehtona on vanhempien tuloihin perustuvan tuloharkintaisen opintorahan korottaminen tällä ikäluokalla ensimmäisestä lapsesta maksettavan lapsilisän tasolle (100 €/kk). Lapsilisän tason tulisi olla perusteena myös vanhempiensa luona asuvien

alle 20-vuotiaiden opiskelijoiden opintorahaa kehitettäessä.

Toisella asteella opiskelevien 20 vuotta täyttäneiden opiskelijoiden opintotuen mitoitusta on arvioitava samoin perustein kuin korkeakouluasteella.”

2 Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa opiskelevat

Tämän opiskelijaryhmän kohdalla omavastuun ja yhteisvastuun välinen rajapinta on muuttunut niin, että korkeakouluasteella opiskelijan vanhempien taloudellinen asema ei enää vaikuta opintotukeen alentavasti tai opintotuen saannin kokonaan estäen.

Opintorahasta, asumislisästä ja opintolainasta koostuvan opintotuen tehtävänä on turvata perustoimeentuloa ja erityisesti korkeakouluasteella - missä tutkintojärjestelmät eivät ole niin kiinteään opiskelurytmiin perustuvia kuin toisella asteella - tukea opiskeluprosessin sujuvaa etenemistä.

Opintotuella turvattavan toimeentulon tason kohtuullisuutta on arvioitava suhteessa muuhun lakeihin perustuvaan vähimmäistoimeentulon tasoon.

Korkeakouluasteen, vuokralla asuvan opiskelijan opintotuki on tällä hetkellä seuraava. Vuokran määrä on esimerkkilaskelmassa sama kuin asumislisässä huomioon otettavan vuokran enimmäismäärä 214,44 euroa/kk:

Opintoraha	259,01 euroa/kk
Asumislisä	171,55 euroa/kk
Opintolaina	220,00 euroa/kk
Yhteensä	650,56 euroa/kk

Opiskelijalla voi täyden opintotuen ohessa ansaita omia tuloja siten, että jokaista tukikuukautta kohden tuloja voi olla 505 euroa/kk ja jokaista tuetonta kuukautta kohden 1 515 euroa/kk. Esimerkiksi yhdeksän opintotukikuukauden ohessa opiskelijalla voi kalenterivuonna olla omia tuloja $9 \times 505 \text{ euroa/kk} + 3 \times 1515 \text{ euroa/kk} = 9\,090 \text{ euroa}$ eli keskimäärin 757,50 euroa/kk. Opintotuki yhdessä omien tulojen kanssa voi olla noin 1 400 euroa/kk ja verojen jälkeen noin 1 150 euroa/kk.

Opintotuen kokonaismäärän riittävyttä arvioitaessa on otettava huomioon muun perustoimeentulon taso.

Vähimmäistoimeentulon yleistä tasoa heijasteleva toimeentulotukilain mukainen toimeentulotuki on esimerkkitapauksen vuokratasolla 574 euroa/kk eli 76 euroa/kk opintotukea alhaisempi. On kuitenkin huomattava, että toimeentulotuen saannin yhteydessä hyväksytään asumislisän vuokratattoa korkeammat vuokrat 7 prosentin omavastuun jälkeen toimeentulotukena maksettavaksi.

Työmarkkinatuki verojen jälkeen on noin 402 euroa/kk ja tuki yhdessä esimerkkitapauksen asumislisän kanssa on 573 euroa/kk eli 77 euroa/kk opintotukea alhaisempi.

Minimipalkkataso vaihtelee eri työehtosopimuksissa. Opintotuen tasoa suhteessa maksettaviin vähimmäispalkkoihin voidaan arvioida seuraavan viranomaisohjeen (Uudenmaan työsuojelupiiri) perusteella: "Jos alalla ei ole lainkaan työehtosopimuksia, tavanomainen ja kohtuullinen palkka voi perustua esimerkiksi alan järjestöjen palkkasuosituksiin. Ellei näitäkään ole, suositellaan, että kokoaikatyöstä maksettaisiin ainakin niin paljon, että työttömyysturva-

lain työssäoloehdon mukainen päivärahoikeus täyttyy. Tämä tarkoittaa peruspäivärahan 40-kertaista määrää kuukaudessa. Palkan tulee tämän mukaan 1.1.2003 lukien olla vähintään 920,80 euroa kuukausipalkkana, 42,83 euroa päiväpalkkana tai 5,35 euroa tuntipalkkana". Tämän mukaisesti minimipalkan määrä verojen (18 %) jälkeen on noin 755 euroa/kk.

Opintotuen nykyinen taso enintään esimerkin mukaisella vuokralla asuvalla opiskelijalla vastaa perustoimeentuloturvan tasoa. Opintotuen riittämättömyyteen vaikuttaa se, että todelliset vuokrat ovat yleisesti esimerkkivuokraa korkeammat ja myös se, että opiskelijat eivät käytä opintolainaa opintotukilain mahdollistamassa laajuudessa. Opiskelijalla on tosin mahdollisuus hankkia omia tuloja opintorahan ja asumislisän käytön rinnalla niin, että opintolainaa ei tarvita.

Viimesijaiseksi taloudelliseksi tukimuodoksi tarkoitettun toimeentulotuen tehtävänä on turvata henkilön tai perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Opintotuen ja toimeentulotuen yhteensovituksen tulisi toteutua niin, että tätä viimesijaista toimeentulotukimuotoa tarvitaan yleisen opintotuen täydennyksenä vain poikkeustapauksissa.

Kunnallista toimeentulotukea käyttäneiden opiskelijoiden lukumäärä on noussut vuoden 1990 noin 18 000 opiskelijasta vuoden 2001 noin 35 500 opiskelijaan. STAKESilta saadun tiedon mukaan opiskelijoille maksettavat toimeentulotukimenot vuonna 2001 olivat noin 53.4 miljoonaa euroa eli noin 11.5 % kaikista toimeentulotukimenoista.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön oppaassa toimeentulotukilain soveltajille (2003:10) todetaan opiskelijoita koskien muun muassa seuraavaa:

"Opiskelijan ensisijainen toimeentulojärjestelmä on opintotukilain (65/1994) mukainen opintotuki, joka on tarkoitettu kattamaan opiskeluaikaiset opinto- ja toimeentulokustannukset. Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja valtion takauksesta opintolainaan. Siten myös valtion takaaman lainan muodossa suoritettava tuki on ensisijainen toimeentulotukeen nähden. Opiskelija voi kuitenkin joutua tilanteeseen, jossa hän ei voi käytännössä saada opintotukea ja hänellä ei ole varoja riittävästi käytettävissä omaan tai perheensä elatukseen. Kunta on tällöin velvollinen antamaan toimeentulotukea opiskelijalle samoin perustein kuin muullekin avun tarpeessa olevalle. Opintotuen osalta on syytä ottaa huomioon, että sitä myönnetään yleensä vain yhdeksälle kuukaudelle vuodessa."

Mikäli kunnallista toimeentulotukea myönnetään kaavamaisesti esimerkiksi asumislisän riittämättömyyden perusteella, on tarkoituksenmukaisempaa tarkistaa sekä opintotuen saantiperusteita että tuen tasoa.

Opiskelijoita toimeentulotuen saajina olisi tutkittava tarkemmin, jotta köyhyysongelman, opiskelukyvyn puutteiden ja sairauksien kanssa painivan todella huono-osaisten opiskelijoiden määrä saataisiin vähenemään. Tässä yhteydessä tulisi selvittää myös sitä, missä määrin erityisesti alle 24-vuotiaiden kohdalla työmarkkinatuen käyttöä lisää se, että opintorahan määrä jää alle työmarkkinatuen tason ja mikä vaikutus tällä on nuorten omaehtoiseen hakeutumiseen toisen asteen koulutukseen.

2.7 Opinnoissa edistyminen opintotuen saannin edellytyksenä

Opintotuen myöntämisen yleisinä edellytyksinä on opintotukilain (65/1994) 5 §:n mukaan "oppilaitokseen hyväksyminen, opintojen päätoiminen harjoittaminen ja opinnoissa edistyminen sekä taloudellisen tuen tarve". Opintotukilain mukaan opintotuen saantiin vaikuttaa opinnoissa edistyminen ja opintojen päätoiminen harjoittaminen. Tämän lainkohdan soveltamiskäytäntö vaikuttaa siihen, millaisiksi opiskeluaikat käytännössä muotoutuvat lähinnä niissä oppilaitoksissa, missä tutkinnon suorittaminen ei ole sidottu kiinteään aikatauluun.

Eduskunnan käsittelyssä parhaillaan olevan opintotukilain muutosesityksen mukaan päätoimisista opinnoista ja opintojen riittävästä edistymisestä ehdotetaan määrittelyt otettavaksi nykyisistä laki alemmanasteisista säädöksistä ja määräyksistä opintotukilain uuteen 5 a ja 5 b §:iin seuraavan sisältöisinä:

Päätoimiset opinnot

Päätoimisina pidetään opintoja, joiden tavoitteena on korkeakoulututkinnon suorittaminen.

Lukio-opinnot ovat päätoimisia, kun niiden oppimäärän mukainen laajuus on yhteensä vähintään 75 kurssia. Lisäksi edellytetään, että opiskelija osallistuu lukukauden aikana vähintään 10 kurssiin tai niitä vastaaviin opintoihin taikka kahteen ylioppilastutkintoon kuuluvaan kokeeseen. Sisäoppilaitoksessa järjestetyt lukio-opinnot katsotaan kuitenkin aina päätoimisiksi.

Ammatilliset ja muut kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitetut opinnot ovat päätoimisia, kun opintojen laajuus on keskimäärin vähintään kolme opintoviikkoa opiskelukuukautta kohti. Kun opintojen laajuutta ei ole mitoitettu opintoviikkoina, edellytetään opetus- tai koulutusohjelman mukaiseen opetukseen tai opintoihin kuuluvaan harjoitteluun osallistumista keskimäärin vähintään 25 viikkotuntia.

Ulkomaisessa oppilaitoksessa suoritettavat opinnot ovat päätoimisia, kun oppilaitos on ne määritellyt päätoimisiksi. Jos oppilaitos ei ole määritellyt opintojen päätoimisuutta, ulkomailla suoritettaviin opintoihin voidaan soveltaa 1–3 momenttia. Opintotukea ei kuitenkaan myönnetä kokonaan etäopintoina järjestettyihin opintoihin.

Opintojen riittävä edistyminen

Opintojen edistymistä seurataan vuosittain. Opintojen edistymistä pidetään riittävänä, jos opiskelijan päätoiminen opiskeluaika ei tule olennaisesti ylittämään kyseisiä opintoja varten määriteltyä tukiaikaa.

Opintotuen maksamista voidaan jatkaa, vaikka opintosuorituksia ei ole riittävästi, jos opiskelija esittää erityisiä syitä, joiden vuoksi opinnot ovat tilapäisesti hidastuneet. Hyväksyttäviä syitä voivat olla opiskelijan tai hänen lähiomaisensa sairaus, opiskelijan vaikea elämäntilanne tai tilapäisesti vaikuttanut muu erityinen syy.

Opiskelijalle voidaan asettaa määräaika, jossa opiskelijan on osoitettava opintojensa edistyneen Kansaneläkelaitoksen tai opintotukilautakunnan edellyttämällä tavalla, jotta opintotuen maksamista voidaan jatkaa, uhalla, että opintotuen maksaminen muutoin keskeytetään.

Opintotuki lakkautetaan, jos opiskelija ei vastaa selvityspyyntöön, ei esitä hyväksyttäviä syitä opintojen hitaaseen edistymiseen taikka ei ole asetetussa määräajassa suorittanut häneltä edellytetyjä opintoja.

Opintotuki voidaan periä takaisin, jos opintosuorituksia ei ole lukukauden aikana lainkaan tai olosuhteista ilmenee, ettei opintoja ole ollut tarkoituskaan harjoittaa päätoimisesti.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin opintojen riittävän edistymisen perusteista.

Opintotukeen oikeuttavasta ajasta on säännös opintotukilain 7 §:ssä:

Opintotukeen oikeuttava aika

Opintotukea myönnetään päätoimisten opintojen ajaksi. Yhtäjaksoisesti vähintään kahdeksan viikkoa kestävät opinnot oikeuttavat kahden kuukauden opintotukeen.

Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada enintään 70 kuukaudeksi. Yhden ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamista varten opintotukea voi saada kuitenkin enintään 55 kuukaudeksi. Opetusministeriön päätöksellä voidaan pidentää erityisen laajaa työmäärää edellyttävän ylemmän korkeakoulututkinnon tai koulutusohjelman opintotuen enimmäisaikaa. Ylempää korkeakoulututkintoa lyhyempää koulutusta varten opintotukeen oikeuttavan enimmäisajan vahvistaa opetusministeriö

Ammatilliseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa opintotukea voi saada enintään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 31 §:n 1 momentissa tarkoitetuksi ajaksi.

Lukiokoulutuksessa opintotukea voi saada enintään lukiolain 24 §:n 1 momentissa tarkoitetuksi ajaksi.

7 a §

Ylempää korkeakoulututkintoa varten

myönnettävän opintotuen enimmäisajan pidentäminen

Opiskelijalle, joka on saanut opintotukea yhden ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamista varten vahvistetun enimmäisajan, voidaan myöntää opintotuki opiskelun jäljellä olevaksi ajaksi, kuitenkin enintään yhdeksäksi kuukaudeksi. Edellytyksenä on, että opiskelija osoittaa opintojen viivästymisen aiheutuneen opintojen edistymiseen merkittävästi vaikuttaneesta sairaudesta tai muusta erityisen painavasta syystä. Pidennystä voidaan kuitenkin myöntää vain, jos tutkinnon suorittamisen arvioidaan edellyttävän päätoimista opiskelua enintään yhden lukuvuoden ajan.

Tämän pykälän mukaista tukea ei myönnetä opiskelijalle, jolle on jo myönnetty opintotukea 70 kuukaudeksi.

Tutkinnon suorittamiseen määräajassa kannustavat seuraavat lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoita koskevat asianomaisissa laeissa säädetyt opiskeluoikeutta koskevat rajoitukset, joihin on viitattu opintotukilain 7 §:ssä:

Lukio-opinnot (Lukiolaki 21.8.1998/629)

Lukion oppimäärä tulee suorittaa enintään neljässä vuodessa, jollei opiskelijalle perustellusta syystä myönnetä suoritusajaksi pidennystä.

Opiskelija, joka ei ole suorittanut lukion oppimäärää 1 momentissa mainitussa ajassa, katsotaan eronneeksi. Eronneeksi katsotaan myös sellainen opiskelija, joka pätevää syytä ilmoittamatta on poissa opetuksesta, jos on ilmeistä, ettei hänen tarkoituksenaan ole jatkaa opintoja.

Ammatilliset opinnot

(Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630)

Opiskelijan tulee suorittaa opintonsa enintään yhtä vuotta opintojen laajuudeksi määritellyä aikaa pidemmässä ajassa, jollei opiskelijalle perustellusta syystä myönnetä suoritusajaksi pidennystä.

Opiskelija, joka ei ole suorittanut opintojaan 1 momentissa mainitussa ajassa, katsotaan eronneeksi. Eronneeksi katsotaan myös sellainen opiskelija, joka pätevää syytä ilmoittamatta on poissa opetuksesta, jos on ilmeistä, ettei hänen tarkoituksenaan ole jatkaa opintoja.

Ammattikorkeakouluopiskelijan enimmäistukiaika määräytyy opintotukilain 7 §:n nojalla annetun opetusministeriön päätöksen mukaan tutkinnon laajuuden perusteella siten, että 140 opintoviikon koulutuksessa tukikuukausia on enintään 45, 160 opintoviikon koulutuksessa enintään 50 ja 180 opintoviikon koulutuksessa enintään 55.

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen ajallisena rajoituksena on ammattikorkeakoululaissa seuraava opiskeluoikeutta koskeva säännös:

Ammattikorkeakouluopinnot

(Ammattikorkeakoululaki 9.5.2003/351)

Opiskelijalla on oikeus suorittaa ammattikorkeakoulututkintoon johtavat opinnot asianomaisen koulutusohjelman ja sen opetussuunnitelmien sekä ammattikorkeakoulun tutkintosäännössä määrättyjen perusteiden mukaisesti.

Kokopäiväopiskelijan on suoritettava 1 momentissa tarkoitetut opinnot viimeistään yhtä vuotta niiden laajuutta pitemmässä ajassa. Opiskelija voi tekemänsä poissaoloilmoituksen perusteella olla poissa yhteensä kahden lukuvuoden ajan. Tätä aikaa ei lasketa opintojen enimmäisaikaan. Muun opiskelijan 1 momentissa tarkoitettujen opintojen enimmäisajan perusteista määrätään ammattikorkeakoulun tutkintosäännössä.

Opiskelija, joka ei ole ilmoittautunut 23 §:ssä säädetyllä tavalla, menettää opiskeluoikeutensa. Jos tällainen opiskelija haluaa myöhemmin aloittaa opintonsa tai jatkaa niitä, hänen on haettava ammattikorkeakoululta uudelleen opiskeluoikeutta.

Opiskelija, joka ei ole suorittanut opintojaan 24 §:n 2 momentissa säädetyssä ajassa, menettää opiskeluoikeutensa, jollei ammattikorkeakoulu erityisestä syystä myönnä hänelle lisäaikaa opintojen loppuun saattamiseen.

Opiskelija voi hakea ammattikorkeakoulun hallitukselta kirjallisesti oikaisua opiskeluoikeuden menettämistä koskevaan päätökseen 14 päivän kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan.

Yliopisto-opiskelijoita koskien tutkinnon määräajassa suorittamista tai opiskeluoikeuden rajoittamista koskevia velvoittavia säännöksiä ei sisälly yliopistolakiin. Sen sijaan tutkintoase-

tuksissa on maininnat tutkinnon suorittamisen tavoiteajoista. Opintotukilain mukaisena - ei kalenterivuosiin sidottuna - rajauksena on se, että opintotukea voi saada 55–70 opintotuki-kuukauden ajan.

Ammatilliseen tutkintoon johtavassa ja aikataulutetun opetussuunnitelman sisältävässä koulutuksessa ei opintojen pitkittyminen muodosta ongelmaa. Kun opintotuki on rakenteeltaan ja sisällöltään samantyyppinen kaikilla korkeakouluasteilla, on opintojen pitkittymisilmiötä yliopistotasolla arvioitava myös muusta kuin opintotuen riittämättömyyden näkökulmasta.

Yliopisto-opiskelijalla ei ole toisin kuin muulla koulutusasteella opiskelevalla opiskeluajankulun ajallista kestoa koskevaa rajoitetta yliopistolaissa, vaan hän voi käyttää kokopäivätoimista opiskelua edellyttävät tukikuukaudet opintojensa alkamisajankohdasta riippumatta itse valitsemansa aikataulun puitteissa.

Opintojen pitkittymiskeskustelu on koskenut erityisesti ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita. Liitteenä 2 oleva Tilastokeskuksen taulukko kertoo 1990-luvun puolivälistä lähtien kehityksen suunnan. Tutkintojen suorittamisen mediaaniajat ovat pysyneet melko vakioina kuitenkin niin, että pientä lyhenemistä on havaittavissa. Tällä hetkellä vain noin 30 prosenttia aloittaneista suorittaa ylemmän korkeakoulututkinnon viidessä vuodessa. Valtioneuvoston asettama tavoite on 75 prosenttia viidessä vuodessa. Esimerkiksi humanisteista ja matemaattis-luonnontieteilijöistä vain alle 15 prosenttia valmistuu tavoiteajassa. Kauppa- ja oikeustieteellisellä aloilla tavoiteajassa valmistuu noin puolet aloittaneista.

Opintotuen saannin edellytyksenä olevat opinnoissa edistymistä ja opintotukeen oikeuttavaa enimmäisaikaa koskevat kriteerit on määriteltävä korkeakoulujen uusiutuvassa ja opiskeluajankulun lyhentämiseen perustuvassa tutkintorakenteessa uudelleen niin, että opintotuki-kuukausien enimmäismäärä yliopistoasteella alenee viidellä kuukaudella. Myös ammattikorkeakoulujen osalta on mahdollista määritellä tukeen oikeuttavat enimmäisajat jonkin verran nykyistä alemmalle tasolle.

Mikäli tutkintorakennemuutosten toimeenpanossa ilmenee, että joillakin aloilla opiskelijasta riippumattomista syistä tutkinnon suorittamisaika ei tule lyhenemään tavoitellulla tavalla, on opintotukilautakunnalla oltava mahdollisuus tukiajan pidennykseen.

3 Opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma

3.1 Toisen asteen opintotuen taso ja vanhempien taloudellisen aseman huomioon ottaminen

Alle 18-vuotiaiden ja vanhempiensa luona asuvien opintorahan riittävyttä arvioitaessa on otettava huomioon seuraavassa asetelman mukainen lapsilisien taso:

Lapsilisän määrä on porrastettu perheen lapsiluvun mukaan

ensimmäisestä lapsesta	100 €/kk 1.1.2003–
toisesta lapsesta	110,50 euroa
kolmannesta lapsesta	131,00 euroa
neljännestä lapsesta	151,50 euroa
jokaisesta seuraavasta lapsesta	172,00 euroa

Yksinhuoltajalle maksetaan jokaisesta lapsesta lapsilisään yksinhuoltajakorotusta 33,60 euroa.

Opintorahan perusmäärä on 21,86–84,09 euroa kuukaudessa opiskelijan iästä ja asumismuodosta riippuen, kun ensimmäisestä lapsesta maksettavan lapsilisä on 100 euroa kuukaudessa. Opintorahaa maksetaan yhdeksän kuukauden ajalta vuodessa ja lapsilisää kahdentoista kuukauden ajalta³.

Lapsilisän yläikäraja on 17 vuotta. Kun nuoren ammatilliset tai lukio-opinnot ovat tuossa vaiheessa vielä kesken, tulisi 17-vuotiaiden ikäluokan opintorahan mitoitus koordinoida osana yleisen lapsilisäjärjestelmän kehittämistä. Johdonmukaista olisi, että 17-vuotiaiden ja vanhempiensa luona asuvien alle 20-vuotiaiden opiskelijoiden opintorahan määrä nousisi ensimmäisestä lapsesta maksettavan lapsilisän tasolle.

³ Opintorahan määrien yksityiskohtainen erittely ilmenee liitteestä 1.

Opintorahan korotus yhdessä keskiasteella opintososiaalisiin palveluihin kuuluvan kaikille maksuttoman kouluaterian ja koulumatkan pituuden mukaan määräytyvän koulumatkatuen kanssa vähentäisi opintolainoituksen tarvetta. Opintolainoituksen vähentäminen nuorimpien ikäryhmien kohdalla on perusteltua senkin vuoksi, että 1990-luvulla voimakkaasti kasvaneet valtion takausvastuuasuoritukset ovat selvästi painottuneet ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelleisiin nuoriin. Samassa yhteydessä on arvioitava ylipäättään opintolainan käytön tarkoituksenmukaisuus alle 18-vuotiaiden nuorten opintojen rahoitusmuotona.

Ammattikoulu- ja lukioikäisten nuorten opintorahan nostamista lapsilisäetuuden tasolle ehdotetaan tarkasteltavaksi, kun lapsilisäjärjestelmän kehittämisestä seuraavan kerran päätetään.

Toisen asteen koulutuksessa olevan opiskelijan vanhempien taloudellisen aseman perusteella toteutettava tuloharkinta on tiukentunut, kun tulorajoja ei ole nostettu ansiotason yleisen kehityksen mukaisesti. Tuloraja on ollut sama vuodesta 1993, jolloin opintotuki uudistus toteutettiin toisella asteella. Vanhempien tulot vaikuttavat opintorahan saantiin alle 20-vuotiailla – toisin kuin korkeakouluopiskelijoilla – ja alle 18-vuotiailla myös asumislisää myönnettäessä.

Vanhempien yhteinen tuloraja on 27 300 vuodessa, jonka ylittävät tulot vähentävät tukea siten, että opintorahaa ja asumislisää ei jää maksettavaksi lainkaan, kun tulot ovat 40 900 euroa tai enemmän. Vuonna 2000 palkansaajakotitalouksien käytettävissä oleva tulo oli keskimäärin 32 568 euroa. Opintotuen tarveharkinta ulottuu täten jo alle keskituloisiin perheisiin.

Opintorahaan vanhempien pienituloisuuden perusteella myönnettävän korotuksen tuloraja 13 800 euroa vuodessa on niin ikään pysynyt muuttumattomana vuodesta 1994 lähtien.

Tulorajojen tarkistaminen tapahtuneen ansiotaso- ja kustannuskehityksen pohjalta on perusteltua, koska tarkoituksena ei tulisi olla opintotuen saantiperusteiden tiukentaminen.

3.2 Opintolainan käytön edistäminen - opintolainasubvention käyttöönotto

Opintotuen perustehtävän toteutumista vaikeuttava opintotuen riittämättömyysongelma syntyy silloin, kun opiskelumotivaatio on kohdallaan mutta lainanottohalukkuutta ei – osin investointiin liittyvien tulevaisuuden epävarmuustekijöiden takia – ole ja opintoja hidastavan pitempiäaikaisen kokopäivätoimisen ansiotyön vastaanotto toimeentulon järjestämiseksi on liian helppoa.

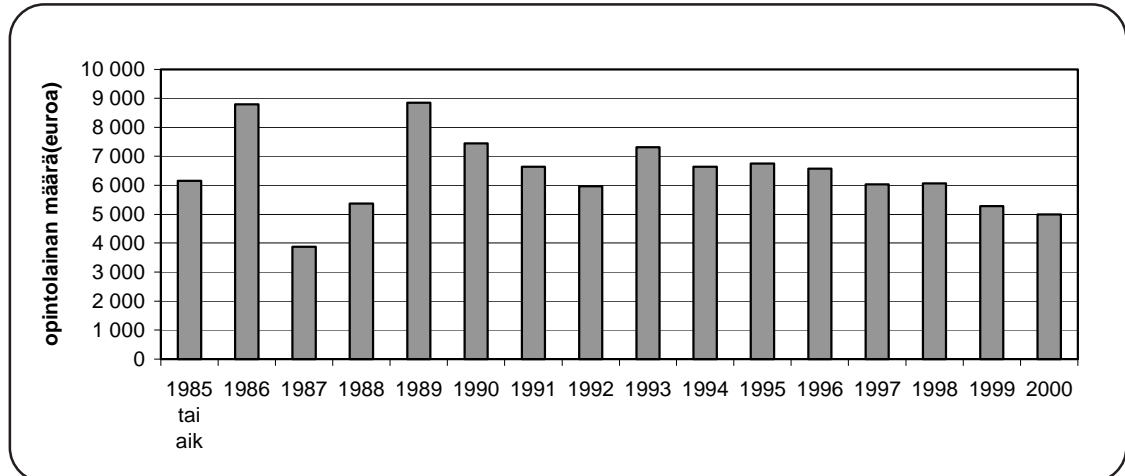
Korkeakouluasteen opintoraha ja asumislisä yhdessä niiden saantiin vaikuttavien tulorajojen mukaisten omien tulojen kanssa antaa mahdollisuuden kohtuullisen toimeentulon järjestämiseen, joten opintolainaa opintojen rahoitusmuotona ei tarvita joko lainkaan tai vain joinakin lukukausina.

Vuonna 2002 oli ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista 12 366 henkilöstä 7 166 eli 57,9 prosenttia ei ollut käyttänyt lainkaan valtion takaamaa opintolainaa opintojen aikana.

Seuraavasta taulukosta ilmenee ylemmän korkeakoulututkinnon vuonna 2002 suorittaneiden opintolainan keskiarvo kirjoihintulovuoden mukaan. Valmistumisajankohdan opintolainan määrän keskiarvo niillä, jotka olivat käyttäneet opintolainaa, oli 6 271 euroa ja mediaani 5 247 euroa. Heistä 80 prosentilla oli kirjoihintulovuosi 1985 tai sen jälkeen.

Lukuihin sisältyvät korkeakoulun vaihdokset sekä opintolinjojen vaihdokset, joita ei tilastossa pystytä erottelamaan.

Opintolainan määrä vuonna 2002 yl. korkeakoulututkinnon suorittaneilla kirjoihintulovuoden mukaan

Lähde: Kela

Jos tutkinnon suorittanut opiskelija olisi käyttänyt esimerkiksi 55 kuukauden ajan opintolainaa sen nykyisen kuukausikohtaisen enimmäismäärän 220 euroa mukaan, olisi lainan määrä (ilman pääomitetua korkoa) 12 100 euroa eli noin kaksinkertainen opintolainan toteutuneeseen keskiarvoon verrattuna.

Yksi opintolainan alikäyttöön vaikuttava tekijä on korkojen nousun riski. Markkinakorot ovat kuitenkin euroalueen syntymisen jälkeen vakiintuneet olennaisesti alhaisemmalle tasolle verrattuna 1990-luvun alkupuolen poikkeuksellisiin oloihin: pankkien viitekorot ovat alentuneet alla olevan asetelman mukaan 1990-luvun puolivälin noin 7 prosentista nykyiselle 2–3 prosentin tasolle.

Lähde: Suomen Pankki, <http://www.suomenpankki.fi/>

Nykyinen korkotaso on poikkeuksellisen alhainen. Yhtenä opintolainan käyttöä edistävänä keinona on se, että valtio osallistuu korkosubvention muodossa korkojen maksuun, jos korot nousisivat pitemmäksi ajaksi 1990-luvun puolivälin tasolle. Yhtenä vaihtoehtona tällaisen tilanteen varalle on se, että opintotukilain 16 a §:n mukaan pienituloisuuden perusteella maksettavan korkoavustuksen saantiperusteita tilapäisesti väljennetään.

Opintolainan takaisinmaksua koskeva käytäntö on joustava ja perustuu lainansaajan ja pankin väliseen sopimukseen. Takaisinmaksun muutokset on sovittavissa pankin kanssa pitkän kokonaislaina-ajan eli enintään 30 vuoden puitteissa. Pankkien käytäntö on varsin yhtenäinen: pääsääntö on, että lainan takaisinmaksu alkaa yleensä noin 1,5 vuotta valmistumisen jälkeen, ja takaisinmaksuaika on yleensä noin kaksi kertaa opiskeluaika.

Opintolainasubvention käyttöönotto

Sailaksen työllisyystyöryhmän loppuraportissa (Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2003) todetaan Opintotuki kannustavammaksi - otsikon alla, että "Opintorahan ja asumistuen enimmäiskesto on rajattu, mutta järjestelmä ei sisällä riittäviä kannustimia nopeaan valmistumiseen. Opiskeluaikaisen työssäkäynnin yleistymisen viittaa myös siihen, että tuen taso on ainakin pääkaupunkiseudulla riittämätön".

Työllisyystyöryhmä ehdottaa siirtymistä yksinomaan valtion takaamaan opintolainaan, joka korvaisi nykyisen opintorahan, asumislisän ja opintolainan. Ehdotuksen tarkoituksena on, että järjestelmä kannustaisi nopeaan valmistumiseen. Kannustetekijöinä olisi elinkustannuksiin nykyistä paremmin sopeutuvan opintolainan saaminen ja se, että yhteiskunnan tuki tulisi valmistumisen jälkeisenä velanhoitomenojen vähennysoikeutena verotuksessa. Työryhmä arvioi uuden järjestelmän kannustavan vastavalmistuneita työllistymään mahdollisimman nopeasti.

Työllisyystyöryhmän tavoitteita - koskien opintojen kannustamista, opiskeluaikojen lyhentämistä ja mahdollisimman nopeaa työllistymistä - voidaan toteuttaa opintotuen nykyrakenteen - opintoraha, asumislisä ja opintolaina - pohjalta.

Opintotuen saannin edellytyksenä olevaa opinnoissa edistymistä seurataan opiskeluaikana jälkikäteen niin, että korkeakouluasteella suoritetuista opintoviikkoja on oltava tietty vähimmäismäärä käytettyjä opintotukikuukausia kohden, jotta opintotuen maksatus voi jatkua. Sen sijaan opintoihin käytettävä kokonaisaika on yliopisto-opiskelijan itsensä päätettävissä. Ammattikorkeakouluopiskelijan kohdalla opiskeluaikaa pitempiä säätelee opinto-oikeuden kesto koskeva ammattikorkeakoululain säännös.

Opinnoissa edistymisen seuranta nyky muodossaan ei sisällä riittävää kannustetta tutkinnon suorittamiseen määrääjässä. Nykyinen käytäntö voi johtaa myös siihen, että opiskelija käyttää tukikuukautensa niin, että niitä ei enää riitä opintojen loppuvaiheeseen.

Tarkoituksenmukaisin keino on lisätä opintolainaan tutkinnon määrääjässä suorittamiseen kannustava subventio (= jälkikäteen maksettava opintoraha). Samalla tulee opintolainan määrää korottaa tuen riittävyden parantamiseksi. Subvention tulee olla saantiperusteiltaan selkeä ja ennakoitavissa oleva sekä hallinnollisesti yksinkertainen.

Nykyistä opintotuen rakennetta täydentävän uuden subvention tehtävänä on kannustaa opiskelijaa suorittamaan tutkinto asetettujen normiaikojen puitteissa, ellei opiskelija ole esittänyt opiskelun aikana opintotukea saadessaan hyväksyttävää syytä opintojen pitkittymiseen. Subvention saamisen edellytyksenä olisi lisäksi se, että opiskelija on ollut poissaolevana kirjoittautuneena enintään kaksi lukuvuotta. Tuen saantiperusteet tulee määritellä niin, että ne tukevat korkeakoulujen tutkintorakennemuutosten tavoitteiden toteutumista.

Opiskelijan on jo opintojaan aloittaessaan oltava tietoinen sekä opintotukikuukausien

enimmäismäärästä että lainasubvention saannin edellytyksenä olevasta tutkinnon suorittamisen enimmäiskestoajasta. Tämän vuoksi uusi menettely ehdotetaan otettavaksi käyttöön syksyllä 2005 opintonsa aloittavia koskien.

Subvention piiriin tulee ottaa sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa opiskelevat. Subventio myönnettäisiin vain yhden perustutkinnon joko ammattikorkeakoulututkinnon tai yliopistossa suoritetun loppututkinnon perusteella.

Toisella asteella opintotuen painopisteen tulee olla ensisijaisesti opintorahan kehittämässä. Subventio voitaisiin ulottaa kuitenkin koskemaan myös yhtä toisen asteen tutkinnon suorittamista silloin, kun opiskelija on aloittanut toisen asteen opinnot aikuisopiskelijana, useamman vuoden työelämäjakson jälkeen. Subvention tarkoituksenmukaisuutta toisen asteen aikuiskoulutuksen tukimuotona tulee arvioida erillään perusopintotuesta, koska aikuiskoulutuksen tukijärjestelmät ovat eriytyneet perusopintotuesta ja niiden kehitystyö tapahtuu työmarkkinajärjestöjen ja valtion kolmikantaisessa valmistelussa.

Subventio voidaan toteuttaa vaihtoehtoisesti kahdella tavalla: etuus käytettäisiin opintolainan lyhennykseen joko takausstipendinä tai vastaavana euromääräisenä verotukena niin, että tutkinnon suorittanut saisi vähentää määrän suoraan verosta opintolainan lyhennysten perusteella.

Jos lainansaaja suorittaa tutkinnon normiajassa, olisi subventio tutkinnon suorittamisvuoden opintolainapäätöksen 2 500 euroa ylittävistä osista 30 prosenttia.

Esimerkki: Lainapäätös 8000 euroa. Subventio lasketaan 5 500 eurosta (8 000–2 500).

Jos henkilö on valmistunut normiajassa, on subventio 1 650 euroa (30 % 5 500 eurosta).

Subvention kustannuksiksi arvioidaan noin 25 miljoonaa euroa vuodessa olettaen, että normiajassa tutkinnon suorittavien henkilöiden opintolainan käyttö merkittävästi nykyisestään lisääntyy. Yliopistoasteella saattaa syntyä joillakin aloilla tarvetta myöntää etuus myös normiajan ylityksen perusteella. Asian jatkovalmistelussa esitetään yhtenä vaihtoehtona harkittavaksi sitä, että verotuki myönnetään porrastetusti 30, 15 tai 10 prosentin mukaan riippuen siitä, miten monta lukukautta tutkinnon suorittamisaika ylittää normiajan.

Asian jatkovalmistelussa tulee subvention saantiperusteita tarvittaessa tarkistaa niin, että veromeno vaikutus on arvioidulla tasolla. Takausstipendimenettelyssä määräraha olisi varattava vuosittain valtion talousarvioon. Verotukimallissa meno jaksottuisi verotuottojen kertymää vähentäen useammalle vuodelle.

Etuuden saantiperusteista säädettäisiin lailla.

Seuraavassa hahmotellaan kummankin menettelyn käytännön toteutusta:

Takausstipendimenettelyssä lainansaaja jättää tutkinnon suorittuaan opintotukilautakunnalle takausstipendihakemuksen ja liittää siihen pankin tiedot opintolainasta. Opintotukilautakunnan todettua, että lainansaajan tutkintoon käyttämä aika on vahvistetun aikarajan sisällä, Kela maksaa suoraan lainan myöntäneelle rahalaitokselle etuuden käytettäväksi opintolainan lyhentämiseen.

Verotukimenettelyssä vastaava etuus annetaan **suoraan verosta tehtävänä vähennyksenä** verovuonna maksettujen lainan lyhennysten perusteella. Verotukimalliin henkilön on haettava verottajaa varten opintotukiviranomaisen todistus siitä, että hän on suorittanut tutkinnon vahvistetun aikarajan sisällä.

Pankit toimittavat jo tällä hetkellä verottajalle vuoden lopun tilanteesta lainansaajakohtaisesti lainasaldon, lainanumeron, lainan käyttötarkoituksen

(opintolaina) ja maksetut korot. Vuoden aikana tehtyjen lyhennysten määrää eivät pankit tällä hetkellä ilmoita mutta tarvittaessa pankeilla on mahdollisuus laskea tämä tieto ja ilmoittaa se verottajalle.

Verotukimenettelyn toimeenpanossa on otettava huomioon se, että yhtä tutkintoa varten ei ole olemassa yhtä opintolainaa, vaan pääsääntö on se, että opiskelijalla on yksi opintolaina, jonka määrää lisätään uudella opintolainaerällä. Opiskelijalla voi olla myös useita opintolainoja liittyen eri velkakirjoihin (esim. korkotuelliset ja markkinaehtoiset opintolainat ja opintolainoja voi olla myös eri pankeista). Pankeilla ei myöskään ole tietoa siitä, mihin tutkintoon opintolaina on otettu. Samalle velkakirjalle voidaan myös lisätä henkilön tutkinnon suorittamisen jälkeen harjoittamia uusia opintoja varten otetut opintolainat.

Näistä syistä verotukimallissa verotuen **euromääräinen suuruus** olisi vahvistettava tutkinnon suorittamisvuoden lopussa olevan lainapääoman määrän perusteella. Vahvistettu verotuki käytetään sitä mukaan, kuin henkilö lyhentää ko. opintolainansa. Verotuki olisi voimassa tutkinnon suorittamisvuoden ja sitä seuraavien kymmenen vuoden aikana.

Työllisyystavoitteiden toteutumista tukien subventio ehdotetaan toteutettavaksi verotuen muodossa edellyttäen, että menettely voidaan toteuttaa hallinnollisesti yksinkertaisella tavalla.

Selvitystyön aikana on tehty ehdotuksia siitä, että opintolainan takaisinmaksun subventioita voitaisiin kohdentaa myös muilla kuin tutkinnon suorittamiseen kannustavilla perusteilla.

Osaavan työvoiman saannin turvaamista voimakkaasti väestöään menettävillä alueilla voitaisiin aluepoliittisin perustein edistää siten, että tällaiselle alueelle muuttava lainansaaja voisi saada opintolainan Norjan opintotuessa käytetyn mallin mukaisesti joko osittain tai kokonaan anteeksi. Yrittäjyys- ja työllisyyspoliittisin perustein opiskelijoiden kiinnostusta oman yrityksen perustamiseen tutkinnon suorittamisen jälkeen voitaisiin lisätä vastaavalla tavalla.

Tämäntyyppiset – sinänsä ilmeisesti hyvinkin vaikuttavat – keinot soveltuvat kuitenkin huonosti yleisen opintotukijärjestelmän yhteyteen. Niiden toteuttamista olisikin harkittava osana yrittäjyys- ja aluepolitiikkaa niiden vaikuttavuuden lisäämiseksi.

3.3 Asumiskustannusten tasaaminen

Keskeinen opintotuen riittävyyteen vaikuttava tekijä on se, miten opintotuki tasaa opiskelijoiden asumiskustannusten eroja. Tilanne on huonontunut viime vuosina, kun asumislisän vuokratottoa ei ole nostettu vuokratason muutoksia vastaavasti. Kelan tilastojen mukaan asumislisän saajien keskimääräinen vuokra on noussut viimeisen kymmenen vuoden aikana 60 prosentilla eli 156 eurosta 249 euroon kuukaudessa.

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan selvityksessä (Toimeentulon palapeliä kasaamassa. Selvitys Helsingin yliopiston opiskelijoiden taloudellisesta tilanteesta 2002–2003) todetaan asumislisän nykyisen enimmäismäärän kattavan noin 51 prosenttia vuokra-asunnossa asuvien keskimääräisistä asumiskustannuksista.

Asumislisää maksetaan 80 % vuokrasta enintään 214,44 euron vuokraan asti. Tätä vuokratottoa ei ole korotettu sitten vuoden 1994 vuokratason noususta huolimatta. Vuoden 1994 taso määriteltiin yhdenmukaiseksi senhetkisen yleisen asumistuen normivuokran kanssa III kuntaryhmässä. Tällä hetkellä tuo III kuntaryhmän normivuokra on 228 euroa eli 14 euroa

(6 %) asumislisän kattovuokraa korkeampi. Yleisessä asumistuessa osa-asunnon normit ovat tällä hetkellä yhdellä hengellä I kuntaryhmässä (Helsinki 272 euroa, II kuntaryhmässä (muu pääkaupunkiseutu) 251 euroa, III (suuret kaupungit ja erää ympäristökunnat) 228 euroa sekä IV kuntaryhmässä (muu Suomi) 207 euroa.).

Asumislisän vuokraton jälkeenjääneisyys ehdotetaan korjattavaksi niin, että asumislisän enimmäismäärään oikeuttavan kuukausivuokran yläraja nostetaan nykyisestä 214,44 eurosta 252 euroon. Yläraja ehdotetaan jatkossa tarkistettavaksi yleisen asumistuen normivuokrien tarkistusten kanssa.

3.4 Ruokailu- ja koulumatkatuet

Opintososiaalisen tuen alueella toisen asteen maksuton kouluruokailu ja koulumatkatuet ovat tärkeitä toimeentulokustannuksia kohdennetusti alentavia ja yleisen opintotuen tarvetta vähentäviä tukimuotoja.

Korkeakouluasteen opiskelijoiden ateriatuen määrä on 1,27 euroa ateriala kohden, mikä on ollut noin 33 prosenttia aterian enimmäishinnasta. Ateriatukeen käytetään vuonna 2003 noin 15.2 miljoonaa euroa ja tuettuja aterioita on yli 12 miljoonaa. Ateriatuki on osaltaan alentamassa opiskeluajan toimeentulokustannuksia ja siten vähentämässä suoran opintotuen tarvetta. Ateriatuella on myös vaikutusta opiskelijan hyvinvointiin ja terveyteen, kun se hinna- taedulla ohjaa nuoria terveellisiin ruokailutottumuksiin. Ateriaedun tarjoavat ruokalaitokset sijaitsevat päivittäisen opiskelun sujuvuutta edistäen yleensä oppilaitosten yhteydessä tai niiden välittömässä läheisyydessä. Ateriatuen määrää on voitava korottaa silloin, kun valtioneuvoston vahvistamia aterioiden hintoja korotetaan. Ateriatuen määrä tulee opintotuen reaaliarvon säilyttämiseksi sitoa valtioneuvoston vahvistaman lounaan hintaan niin, että se olisi nykyisen noin 33 prosentin asemesta 34–35 prosenttia.

3.5 Opintojen ohjaus, opiskelijahuolto, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto

Hyvin toimiva opintojen ohjaus ja neuvonta, opiskelijahuolto sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto erilaisine psykososiaalisine tukimuotoineen ovat keskeisessä asemassa edistettäessä opiskeluprosessin sujuvuutta ja opiskelumotivaation kestävä ylläpitoa. Erityisen tärkeää on varhaisen puuttumisen valmiuksien parantaminen silloin, kun opiskelija harkitsee opintojen keskeyttämistä tai hän on huolestunut omasta hyvinvoinnistaan ja terveydestään.

Näistä syistä sekä toisen että kolmannen asteen oppilaitosten toimintarahoitusta olisi suunnattava tavoitteellisesti myös opiskeluprojektin sujuvuutta edistävän infrastruktuurin vahvistamiseen mukaan lukien opintoneuvonnan parissa toimivien henkilöiden osaamisalueen laajentaminen psykososiaalisen tuen ja neuvonnan suuntaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut 12.11.2003 työryhmän kehittämään kansanterveyslain mukaisen opiskelijaterveydenhuollon tavoitteita, sisältöä ja toteutumista kunnissa. Työryhmän tehtävänä on myös selvittää eri vaihtoehtoja ammattikorkeakoulujen opiskelijaterveydenhuollon järjestämiseksi.

Yliopistoasteella opiskelijaterveydenhuollon palveluja tuottaa SYL:n ja ylioppilaskuntien perustama Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö (YTHS). YTHS on viime vuosien aikana lisännyt vuorovaikutusta opiskelijan toimintaympäristössä - yliopistoyhteisössä - pyrkien osaltaan vahvistamaan opiskeluprosessin sujuvuutta edistäviä rakenteita ja palveluja. Yliopistoissa on

tarvetta lisätä opintojen ohjaus- ja tukipalveluja. Oppimisympäristön ongelmiin erikoistuneiden opintopsykologien palvelut täydentäisivät YTHS:n mielenterveyspalveluja. Opintopsykologit voisivat palvella myös opettajia ja muuta henkilökuntaa heidän käsitellessään opiskeluprosessin sujuvuuden asioita.

Korkeakoululaitoksen koostuessa yliopistoista ja ammattikorkeakouluista on ammattikorkeakouluopiskelijoiden opiskelijaterveydenhuollon palvelujen kehittäminen ollut keskustelujen kohteena muun muassa siitä syystä, että yliopisto-opiskelijoiden palvelut ovat ammattikorkeakouluopiskelijoiden palveluja laajemmat ja maksuiltaan edullisemmat. Palvelujärjestelmän eroavuutta selittää se, että kaikki perustutkintoa suorittavat yliopisto-opiskelijat maksavat ylioppilaskuntansa jäsenmaksun osana pakollista, vakuutusluonteista terveydenhoitomaksua. Tällaista mahdollisuutta ei ole ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla.

Opiskelijaterveydenhuollon palvelujen tasapuolinen kehittäminen on tärkeää. Asiassa tarvittavat toimenpiteet ovat edellä mainitun sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän selvittävänä.

Yhtenä keinona voimistaa opiskeluprosessin sujuvuuden edistämiseksi tarvittavaa tukiverkostoa voisi olla koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon vastaanottopalvelujen kehittämisen rinnalla opiskelijahuollon sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon eri organisaatioissa toimivien henkilöiden verkostoituminen. Tarvetta on kehittää myös alueen ammattihenkilöstön täydennyskoulutusta. Myös nämä asiat tullevat arvioitavaksi edellä mainitussa opiskelijaterveydenhuollon työryhmässä.

4 Eräitä opintotuen hallinnoinnin kysymyksiä

Verotukseen perustuvan *tuloseuranta* on yleisesti ottaen toimiva. Liikaa maksetun tuen takaisinperintäkäytäntöä opintojen aloittamis- ja päättymisvuoden tulojen huomioon ottamisen osalta ehdotetaan virtaviivaistettavaksi. Opintotukilain mukaan ei opintotuen saajan omia tuloja oteta huomioon opintojen aloittamisvuonna ennen opintojen aloittamiskuukautta eikä opintojen päättymisvuonna opintojen päättymisen jälkeen saatujen tulojen perusteella. Kun tulovalvonta tapahtuu koko verovuoden verotietojen perusteella, joutuu Kela lähettämään tuen takaisinperintää koskevan päätösehdotuksen myös näille opintotuen saajille. Päätösehdotus todetaan aiheettomaksi sen jälkeen, kun tuen saaja olleensa opintojaan aloittava tai opintonsa päättänyt. Tarpeeton sekä Kelaan että opintotukilautakuntia työllistävä prosessi koskettaa vuosittain kymmeniätuhansia opintotuen saajia. Kela on tehnyt esityksen uuden, opiskeluaikaan kuulumattoman kuukauden, tulorajan käyttöönottamiseksi. Opintotukilakiin olisi tehtävä tältä pohjalta muutos.

Opintotukilautakunnan ja korkeakoulujen vuorovaikutuksen lisääminen, jotta opinnoissa edistymisen harkinnassa opintotukilautakunnassa saatu kokemus voitaisiin hyödyntää tutkin-
tojärjestelmän kehittämisessä.

Opintotukijärjestelmän piiriin tulee vuosittain kymmeniä tuhansia uusia opiskelijoita. He tarvitsevat käytännönläheistä ja helposti saatavana olevaa informaatiota koko opiskeluajan toimeentulon pitkäjänteisen suunnittelun tueksi. Opintotukiviestinnän laadun tulee olla jatkuvan arvioinnin ja parantamistoimenpiteiden kohteena.

Opintotuen rajapintojen jatkuva arviointi perhekustannusten tasaukseen, toimeentulotukikysymyksiin, työttömyysturvaan, opiskeluajan sairausturvaan ja aikuiskoulutuksen tukeen liittyen edellyttää *yhteistyön voimistamista opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kesken*.

5 Opintotuen riittävyysparantamisen ja opintojen sujuvuuden edistämisen toimenpideohjelman yhteenveto ja kustannukset

1 Toisen asteen opinnot

- a) Opintorahaan oikeuttavan opiskelijan vanhempien vuositulojen rajan korottaminen nykyisestä 27 300 eurosta 15 prosentilla eli 31 400 euroon 1.1.2005 lukien
Menovaikutus vuositasolla noin 7 milj. €.
- b) Korotettuun opintorahaan oikeuttavan opiskelijan vanhempien vuositulojen rajan korottaminen nykyisestä 13 800 eurosta 15 prosentilla eli 15 900 euroon 1.1.2005 lukien.
Menovaikutus vuositasolla noin 3 milj. €.
- c) Suositus 17-vuotiaiden ja vanhempiensa luona asuvien alle 20-vuotiaiden opiskelijoiden opintorahan määrän nostamiseksi ensimmäisestä lapsesta maksettavan lapsilisän tasolle.
Menovaikutus vuositasolla on noin 40 milj. €.

2 Korkeakouluopinnot

- d) Opintolainan valtiontakauksen kuukausimäärän korotus 27 prosentilla eli 220 eurosta 280 euroon kuukaudessa 1.8.2005 lukien.
- e) Opintolainan osittainen anteeksianto 1.8.2005 jälkeen opintonsa aloittavilla joko ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa normiajan puitteissa suoritetun loppututkinnon jälkeen suoraan verosta tehtävän vähennyksen muodossa. Verotuki olisi tutkinnon suorittamisvuoden opintolainapäätöksen 2 500 euroa ylittävästä osasta 30 prosenttia.

Verovähennysoikeus olisi käytettävissä tutkinnon suorittamisvuonna ja sitä seuraavien 10 vuoden aikana.

Menovaikutus vuositasolla noin 25 milj. €.

3 Kaikkia koulutusasteita koskien

- f) Asumislisän vuokraton korotus 18 prosentilla eli 214 eurosta 252 euroon kuukaudessa viimeistään 1.9.2005 lukien.
Menovaikutus vuositasolla on noin 22 milj. €.
- g) Opintojen aloitus- ja päättymisvuoteen kohdistuvan tuloharkinnan yksinkertaistamiseksi otetaan käyttöön korotettu tuloaraja.
- h) Opinto-ohjauksen, opiskelijahuollon sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palvelujen vahvistaminen tavoitteena opintojen sujuvuuden edistäminen ja opintojen keskeyttämisten vähentäminen.
- i) Opintotukistrategian toimeenpanoa tukevan ohjauksen ja viestinnän lisääminen koulutusjärjestelmässä sen kaikilla asteilla.
- j) Opintotuen etuusmäärien ja vähävaraisuuden arvioinnissa käytettävien tuloarajojen tarkistaminen vastaisuudessa säännöllisin väliajoin opintotukijärjestelmän toimivuuden turvaamiseksi.
- k) Opiskelun aikana sairastuneen opiskelijan sairauspäivärahaetuuden ja opintotukietuuden saannin yhteensovituksen yksinkertaistaminen.
- l) Osa-aikatoimisten opintojen harjoittamisen mahdollisuuden salliminen äitiys- ja vanhempainrahakaudella olevilla opiskelijoilla niin, että äitiys- ja vanhempainrahakauden aikainen ansiosidonnainen päivärahaetus ei osa-aikaisen opiskelun takia muutu peruspäivärahaksi.

4 Toimenpideohjelman kustannusten ja hyötyjen arviointi

Toimenpideohjelman lisäkustannukset opintotukilain mukaista opintotukea koskien ovat kaikkiaan noin 97 milj. €.

Kohtien a ja b vähävaraisuusharkinnan tuloarajojen korotus 15 prosentilla esitetään toteutettavaksi 1.1.2005 lukien. Tästä aiheutuva lisämeno vuositasolla on 10 milj. €.

17-vuotiaiden ja vanhempiensa kotona asuvien alle 20-vuotiaiden osalta vanhempien tuloihin sidotun opintorahan korottaminen ensimmäisestä lapsesta maksettavan lapsilisän tasolle lisäisi vuositason menoja noin 40 milj. €. Suositus esitetään otettavaksi huomioon päätettäessä lapsilisäetuuksien seuraavista muutoksista.

Opiskeluajojen lyhentämiseen korkeakouluasteella tähtäävä tutkintorakennemuutos mahdollistaa nykyisten opintotukikuukausien enimmäismäärien 55, 60 tai 65 lyhentämisen yliopistoasteella viidellä (5) kuukaudella. Myös ammattikorkeakoulujen osalta määritellään tukeen oikeuttavat enimmäisajat jonkin verran nykyistä alemmalle tasolle. Kokopäivätoimisen opiskelun lisääntyminen lisää toisaalta opintotukikuukausien käyttöä. Vastaavasti taas opintotukikuukausia säästyy opintolainasubventioon oikeutetuilla, koska subvention saannin edellytyksenä on tutkinnon suorittaminen tavoiteajassa.

Opintotukikuukausien vähenemisen tuomien säästöjen arvioidaan olevan noin 15–20 milj. € /v.

Opintotuen toimenpideohjelman keskeisenä tehtävänä on tukea korkeakoulujen tutkintoaikojen lyhentämiseen tähtäävän tutkintorakennemuutoksen tuloksellista läpivientä ja kannustaa kaikilla koulutusasteilla tutkinnon suorittamiseen määräajassa.

Seuraava arvio osoittaa opiskeluajan lyhenemisen merkittävät vaikutukset maksettaviin palkkoihin ja verotuloihin. Arvio on laskettu yliopisto-opiskelijoita koskien opiskeluajan keskimäärin yhden lukuvuoden (12 kuukautta) lyhenemisen perusteella:

- ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita on tulevina vuosina vuosittain 15 000
- 12 kuukauden aiennus työelämään tulon on $12 \times 2\,400 \text{ € /kk} = 28\,800 \text{ € /henkilö} \times 15\,000 = 432\,000 \text{ € /v}$
- verotulo 30 %:n mukaan = 129 600 000 euroa

Nettohyödyt – ottaen vielä huomioon sen, että osa valmistuu jo nyt normiaikojen 5–6 vuotta puiteissa – verotulojen kasvuna ovat varovasti arvioituna noin 50 % eli verotuloina noin 60–70 milj. € /v. Nettohyödyt syntyvät vuosikymmenen loppupuolella samaan aikaan, kun opintolainasubvention veromeno nousee asteittain 25 miljoonan euron vuositasolle.

Ammattikorkeakouluopintojen tehostamistoimenpiteiden on Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaluonnoksessa arvioitu nostavan ammattikorkeakoulujen läpäisyprosenttia niin, että vuosittain tutkinnon suorittaneiden määrä kasvaisi 2 500 henkilöllä. Opintotuen toimenpideohjelman keinoin voidaan tukea tämän tavoitteen saavuttamista.

Opintoaikojen lyhenemisestä ja läpäisyprosentin nostosta aiheutuvat hyödyt näkyvät aiempaa paremmin koulutetun työvoiman saatavuuden lisäyksenä samaan aikaan, kun suurten ikäluokkien eläköityminen kasvaa.

Koulutusjärjestelmän läpäisykyvyn lisäykseen kaikilla koulutusasteilla voidaan vaikuttaa opintojen ohjaus- ja muita tukipalveluja tehostamalla sekä henkilökohtaisen opintosuunnitelman käytön laajentamisella. Oppilaitosyhteisön toimiva psykososiaalisen infrastruktuuri vähentää opintojen keskeyttämisen riskiä ja edistää opiskelijoiden toimintakyvyn ylläpitoa. Opiskelijahuollon sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon ensisijainen kehittämisvastuu on kunnilla ja oppilaitoksilla, yliopisto-opiskelijoiden osalta Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiöllä.

Työelämään siirtymisen aientumisen hyödyt yhdessä korkeakouluopintojen lyhenemisestä syntyvien opintotukikuukausien säästöjen kanssa vastaavat toimenpideohjelman ensi vaiheessa toteutettavaksi ehdotettujen toimenpiteiden (opintolainasubventio 25 milj. €, asumislisän vuokraton korotus 22 milj. € ja vähävaraisuusharkinnan tulorajojen korotus 10 milj. €) yhteensä noin 57 miljoonan euron kustannuksia.

Lisäksi on todettava, että lainasubvention toteuttaminen verotuen muodossa syksyllä 2005 opinnot aloittaneista lähtien vähentää verotulottoja asteittain vasta vuodesta 2009 lähtien.

Valtion talousarvioesitys vuodelle 2004

70. Opintotuki

Selvitysosa: Opintotukilain (65/1994) mukainen opintotuki koostuu opintorahasta, opintotuen asumislisästä sekä opintolainan valtiontakauksesta. Opintoraha on veronalainen etuus. Korkeakouluopiskelijoiden ennen 1.7.1992 ja muiden opiskelijoiden ennen 1.7.1994 nostamille opintolainoille suoritetaan lisäksi opintotukilain (28/1972) nojalla määräytyvää korkotukea.

Opintotuen toimeenpanotehtävät hoitaa Kansaneläkelaitos. Korkeakoulujen opintotukilautakunnat voivat myöntää opintotuen oman korkeakoulunsa opiskelijoille Kansaneläkelaitoksen kanssa solmitun sopimuksen perusteella. Kansaneläkelaitos maksaa korvauksen sopimuksen perusteella korkeakouluissa hoidettavista tehtävistä. Myös muilla oppilaitoksilla on opintotukiasioiden hoitamiseen liittyviä tehtäviä. Opetusministeriö vastaa opintotukitoiminnan yleisestä johtamisesta, ohjauksesta ja kehittämisestä.

Opintotukea myönnettiin vuonna 2002 seuraavasti:

	Saaja- määrä	Tuki keskimäärin € /kk	Tukimenot yhteensä milj. €
Opintoraha			
korkeakoulut	147 100	250	323,7
muut oppilaitokset	94 900	131	109,4
Asumislisä	155 600	153	219,6
Aikuisopintoraha	820	377	1,7
Koulumatkatuki	51 200	95	24,7

Vuonna 2002 opintolainan valtiontakaus myönnettiin 151 195 henkilölle. Valtion takaamien opintolainojen lainakanta oli vuoden 2002 lopussa 1 378 milj. euroa, josta ns. vanhojen opintolainojen osuus oli 304 milj. euroa. Opintolainaa oli vuoden lopussa 363 500 henkilöllä.

Vuonna 2004 opintorahan saajien määräksi arvioidaan 246 000, joista korkeakouluopiskelijoita 151 000 ja muita opiskelijoita 95 000. Asumislisän saajamääräksi arvioidaan 160 000. Koulumatkatuen saajamäärän arvioidaan olevan noin 51 000 opiskelijaa.

Opintotukilain mukaisen opintorahan kuukausittaiset enimmäismäärät vuonna 2004 (€/kk):

Korkeakouluopiskelijat

- vanhempiensa luona asuvat, alle 20-vuotiaat	38,68
- vanhempiensa luona asuvat, 20 vuotta täyttäneet	105,96
- muualla asuvat, alle 18-vuotiaat	126,14
- muualla asuvat, 18 vuotta täyttäneet	259,01

Muissa oppilaitoksissa opiskelevat

- vanhempiensa luona asuvat, alle 20-vuotiaat	21,86
- vanhempiensa luona asuvat, 20 vuotta täyttäneet	63,91
- muualla asuvat, alle 18-vuotiaat	84,09
- muualla asuvat, 18 vuotta täyttäneet	213,60

Opintorahan enimmäismäärät eivät muutu. Opintotuen asumislisän määrä on 80 prosenttia määritellystä asumismenosta.

Opintotukitoiminnan tavoitteena on opiskeluaikaisen toimeentulon turvaaminen ja opintotuen mitoittaminen siten, että tuetaan omaehtoiseen koulutukseen hakeutumista.

Koulumatkatuen tarkoituksena on korvata lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden kohtuulliset päivittävät koulumatkakustannukset.

Opintotukilainsäädäntöä tarkistetaan perustuslain edellyttämällä tavalla. Tässä yhteydessä työttömyysturvan ja opintotuen päätoimisen opiskelun määritelmiä yhdenmukaistetaan ja muiden kuin Suomen kansalaisten ja ulkomailla opiskelevien oikeus opintotukeen määritellään uudelleen. Hallitus antaa eduskunnalle talousarvioesitykseen liittyvän esityksen opintotukilainsäädännön muuttamiseksi 1.8.2004 lukien.

22. Opintotuen muutoksenhakulautakunnan toimintamenot (siirtomääräraha 2 v)

Momentille myönnetään 584 000 euroa.

Selvitysosa: Opintotuen muutoksenhakulautakunta toimii ensimmäisenä muutoksenhakuasteena opintotukiasioissa. Saapuvien valitusten määrän arvioidaan vuonna 2004 olevan noin 4 000. Valitusten tavoitteellinen keskimääräinen käsittelyaika on viisi kuukautta.

2004 talousarvio	584 000
2003 talousarvio	560 000
2002 tilinpäätös	560 000

52. Opintolainojen valtiontakaus ja korkotuki (arviomääräraha)

Momentille myönnetään 33 046 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää opintotukilain (28/1972) mukaisiin opintolainojen valtiontakausvastuusuorituksiin ja korkotukeen sekä opintotukilain (65/1994) mukaisista valtiontakauksista aiheutuviin menoihin.

Selvitysosa: Määrärahan mitoituksessa on otettu huomioon takausvastuusuorituksiin osoitetun määrärahan jälkeenjääneisyyden oikaisu.

Määrärahan käytön arvioitu jakautuminen		€
Opintolainojen korkotuki	200 000	
Takausvastuusuoritukset	21 546 000	
Maksuvapautukset	4 300 000	
Korkoavustukset	7 000 000	
Yhteensä	33 046 000	

2004 talousarvio	33 046 000
2003 talousarvio	23 546 000
2002 tilinpäätös	34 887 144

55. Opintoraha ja asumislisä (arviomääräraha)

Momentille myönnetään 657 000 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää opintotukilain mukaisten opintorahojen ja opintotuen asumislisien maksamiseen.

Selvitysosa: Määrärahan mitoituksessa on otettu huomioon saajamäärän kasvu.

Määrärahan käytön arvioitu jakautuminen		€
Korkeakouluopiskelijoiden opintorahat	324 000 000	
Muiden oppilaitosten opiskelijoiden opintorahat	108 000 000	
Asumislisä	225 000 000	
Yhteensä	657 000 000	

2004 talousarvio	657 000 000
2003 talousarvio	650 500 000
2002 tilinpäätös	652 771 217

57. Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuki (arviomääräraha)

Momentille myönnetään 16 700 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää avustuksen maksamiseen opiskelija-ruokaloille alempaa tai ylempää korkeakoulututkintoa tai ammattikorkeakoulututkintoa suorittavien korkeakouluopiskelijoiden sekä opintotukeen oikeuttaviin ammatillisiin tai erikoistumiskoulutusohjelmiin taikka poikkeuskoulutukseen osallistuvien opiskelijoiden aterioiden hinnan alentamiseksi. Ateriatuen määrä on 1,27 euroa ateriala kohti. Muualla kuin korkeakoulun tiloissa sijaitsevan opiskelijaravintolan pitäjälle voidaan lisäksi myöntää ylimääräistä avustusta enintään 0,84 euroa sellaista ateriala kohden, josta maksetaan ateriatukea, kuitenkin enintään opiskelija-ruokailusta aiheutuvien tila- ja laitekustannusten määrä.

Selvitysosa: Määrärahan mitoituksessa on otettu huomioon tuettujen aterioiden määrän kasvu.

2004 talousarvio	16 700 000
2003 talousarvio	15 260 000
2002 tilinpäätös	16 694 253

58. Avustus tilakustannusten

korvaamiseen (kiinteä määräraha)

Momentille myönnetään 1 460 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää avustuksen maksamiseen Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiölle korkeakouluopiskelijoiden terveydenhuoltoa varten tarvittavien tilojen vuokrakustannusten korvaamiseen.

2004 talousarvio	1 460 000
2003 talousarvio	1 460 000
2002 tilinpäätös	1 244 757

59. Lukioden ja ammatillisten oppilaitosten

opiskelijoiden koulumatkatuki (arviomääräraha)

Momentille myönnetään 26 000 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää lukioden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuesta annetun lain (48/1997) mukaisen tuen maksamiseen.

2004 talousarvio	26 000 000
2003 talousarvio	26 000 000
2002 tilinpäätös	24 669 333

Ylempien korkeakoulututkintojen keskimääräiset suorittamisajat

mediaaneja, yksikkönä vuosi

luvuissa ei ole mukana vanhan järjestelmän mukaan suoritettuja tutkintoja

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Teologinen	7,0	7,5	7,5	7,0	7,5	7,0	6,5
Humanistinen	8,0	7,5	7,5	7,5	7,0	7,0	7,0
Taideteollinen	7,0	7,0	7,0	7,0	6,5	6,0	6,0
Musiikki	7,5	8,0	8,0	8,0	7,5	7,5	8,0
Teatteri ja tanssi	5,5	5,0	5,0	6,0	4,0	4,0	4,0
Kasvatustieteellinen	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Liikuntatieteellinen	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Yhteiskuntatieteellinen	7,0	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,0
Psykologia	6,5	6,5	7,0	6,5	6,5	6,5	6,0
Terveystieteet	4,5	4,5	5,0	4,5	5,5	4,5	4,5
Oikeustieteellinen	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Kauppätieteellinen	5,5	6,0	6,0	6,0	5,5	5,5	5,5
Luonnontieteellinen	7,0	7,0	7,0	6,5	6,5	6,5	6,0
Maatalous-metsätieteellinen	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	6,5
Teknillistieteellinen/DI	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	6,0
Arkkitehti	10,0	10,0	10,0	10,0	9,5	10,5	9,5
Lääketieteellinen	7,0	6,5	7,0	7,0	7,0	6,5	7,0
Hammaslääketieteellinen	5,5	5,5	5,0	5,5	5,5	6,5	5,5
Eläinlääketieteellinen	7,0	7,0	7,0	6,5	7,5	7,0	7,0
Farmasia	6,5	6,5	6,0	6,0	6,5	7,0	6,0
Kuvataide		5,5	8,0	7,0	7,0	6,0	6,5
Kaikki yhteensä	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,0

Lähde: Tilastokeskus

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -sarjassa vuonna 2003 ilmestyneet

- 1 Kansalliskirjastotyöryhmä 2002
- 2 Yhteistyössä yhteishakuun
- 3 Evaluation of Sports and Exercise Medicine and Biology Research in Finland
- 4 Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla
- 5 Tieteen ja teknologian tutkimuksen institutionaalisten perusrakenteiden vahvistaminen
- 6 Psykoterapiakoulutustyöryhmän muistio
- 7 Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset
- 8 Ammattikorkeakoulujen tietotuotanto ja tuloksellisuusrahoitus
- 9 Opettajatarvetyöryhmä
- 10 Selvitys ylioppilastutkinnon toisen kotimaisen kielen kokeen soveltuvuudesta
valtionhallinnon kielitutkinnon korvaavaksi kielikokeeksi
- 11 Biotekniikan tutkimuksen julkisen rahoituksen kansainvälisen arvioinnin
jatkoimenpiteet ja suositusten toimeenpano
- 13 Selvitys teattereiden valtionosuusjärjestelmän toimivuudesta
- 14 Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio
- 15 Maailmanperintö Suomessa
- 16 Selvitys yliopistojen harjoittelukoulujen taloudesta ja
harjoittelukoulujen toiminnan kustannuksista
- 17* Selvitystoimeksianto aikuisopiskelun maksuista, aikuisopiskelun aikaisesta
toimeentulosta ja koulutuksen verotuksesta
- 18 Sisätilojen suojele
- 19 TAISTO II-seurantatyöryhmän muistio
- 20 Tietoyhteiskunnan rakenteet oppilaitoksissa
- 21 Förslag till lag om Svenska Finlands Folkting.
Ehdotus laiksi Svenska Finlands Folkting -nimisestä järjestöstä
- 22 Kulttuuri tietoyhteiskunnassa. Strategia ja toimintaohjelma
- 23 Tehtävien delegointi- ja alueellistamismahdollisuudet sekä
ydintoiminnan kehittäminen opetusministeriössä
- 24 Liikunnan kansainvälinen strategia 2003–2005
- 25 Selvitys aikuisopiskelun taloudellisten edellytysten parantamisesta
- 26 Ammattikorkeakoulujen yhteishaku-uudistus
- 27 Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma

* Ei painettu, vain verkossa

Julkaisut sähköisinä osoitteessa www.minedu.fi/julkaisut

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-442-675-7 (PDF)

ISSN 1458-8102

Helsinki 2003